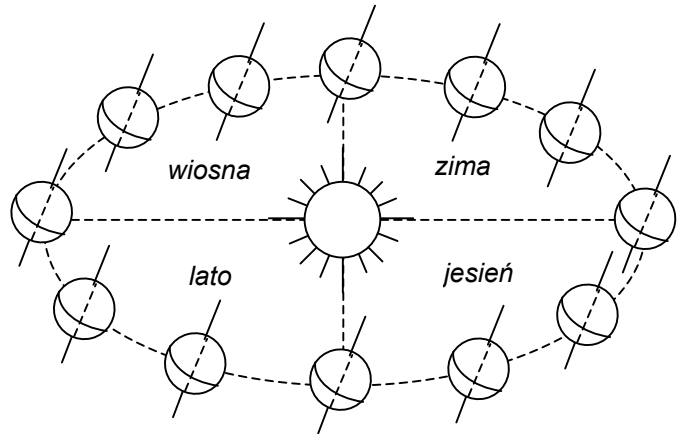

CZYTANIE

TEKSTY POPULARNONAUKOWE

Ziemia krąży wokół Słońca po drodze zwanej orbitą. Pełny obieg Ziemi trwa jeden rok. W czasie tego ruchu oś ziemską jest stale skierowana w stronę Gwiazdy Polarnej i nachylona do płaszczyzny orbity pod kątem około 67° . Występowanie pór roku jest właśnie skutkiem tego nachylenia, ponieważ w czasie ruchu Ziemi po orbicie różne obszary kuli ziemskiej są mocniej lub słabiej nasłoneczniane. Przez pół roku bardziej nasłoneczniona jest półkula północna, a przez następne pół roku – półkula południowa. Gdy na półkuli północnej zwierzęta szykują się do zimy, na południowej ptaki zaczynają zakładać gniazda.

1. Ile czasu potrzebuje Ziemia, by okrążyć Słońce?

- A. Pół roku. B. Trzy miesiące. C. Jeden rok. D. Jeden dzień.

2. Jeśli na półkuli północnej trwa jesień, to na półkuli południowej

- A. kończy się jesień.
B. jest wiosna.
C. zaczyna się zima.
D. jest lato.

Próby uruchomienia telewizji w Polsce były podejmowane jeszcze przed rokiem 1939. Prowadzone od 1935 roku prace badawcze nad przekazem telewizyjnym przerwała jednak II wojna światowa. Ich wznowienie stało się możliwe dopiero w roku 1947.

W październiku 1952 roku z eksperymentalnego studia w Warszawie został wyemitowany pierwszy polski program telewizyjny.

Regularną (cotygodniową) emisję programów (najpierw półgodzinnych, później godzinnych) telewizja rozpoczęła od stycznia 1953 roku. Nadawane programy można było oglądać w kilkudziesięciu warszawskich świetlicach i klubach, w których zainstalowano odbiorniki telewizyjne. Zasięg nadajnika umieszczonego na 8. piętrze budynku w centrum stolicy był jednak niewielki.

Nadawanie dłuższych i bardziej różnorodnych programów oraz zwiększenie zasięgu odbioru stało się możliwe w roku 1954 dzięki uruchomieniu nowego studia telewizyjnego oraz nowej stacji nadawczej.

Na podstawie książki S. Miszczaka

3. Wybierz tytuł odpowiedni dla całego tekstu.

- A. „Twórcy polskiej telewizji”
- B. „Początki telewizji w Polsce”
- C. „Wczoraj i dziś polskiej telewizji”
- D. „Dzieje polskiego radia i telewizji”

4. Pierwszy polski program telewizyjny nadano w roku

- A. 1935
- B. 1947
- C. 1952
- D. 1954

5. W roku 1953 audycje telewizyjne oglądano w Polsce

- A. tylko w studiu telewizyjnym.
- B. w kilkudziesięciu miejscach w Warszawie.
- C. w każdym domu w Warszawie.
- D. prawie w całym kraju.

Od jak dawna ludzie wypiekają chleb? Trudno odpowiedzieć na to pytanie. Wiadomo jednak, że robili to już w starożytnym Egipcie.

U ludów słowiańskich, oprócz zwykłego chleba, spotykamy chleby obrzędowe, związane z różnymi świętami i uroczystościami. Były więc chleby weselne – kołaczki, zapustne – racuchy, wielkanocne – baby i pogrzebowe – perebuszki.

W średniowieczu wypiekano około 10 gatunków chleba, a w wieku XVI, gdy rosło spożycie, mnożyły się też jego rodzaje. Za najlepszy uważano chleb pszenny, zwany królewskim. Znane były także chleby z owsa, jęczmienia, gryki i prosa.

Za panowania ostatnich Jagiellonów, Zygmunta I Starego (1506 – 1548) i jego syna Zygmunta Augusta (1548 – 1572), Polska stała się spichlerzem Europy. Wisłą płynęły do morza statki ze zbożem, na które w Gdańsku czekali zagraniczni kupcy. Kraj się bogacił, co wpływało na ożywienie różnych dziedzin życia. Rozkwitała kultura, toteż czasy zygmuntofskie przeszły do historii jako złoty wiek. W Polsce przebywało wtedy wielu Włochów. W 1518 roku przybyli z księżniczką Boną, drugą żoną Zygmunta I Starego, przyszłą matką Zygmunta Augusta. Włoska królowa zmieniła nieco dworską kuchnię, zarządziła też uprawianie południowych warzyw (pietruszki, sałaty, marchwi, pora, selera).

Kulinarne nowości dobrze się przyjmowały, ale nigdy nie wyparły chleba, który w Polsce od niepamiętnych czasów otaczano niemal religijną czcią. Gdy przypadkiem upadł na ziemię, podnoszono go i przepraszając, całowano. Później, przed napoczęciem nowego bochenka, znaczone go znakiem krzyża. Chlebem i solą witano dostojnych i miłych gości oraz nowożeńców na progu ich domu. Cyprian Kamil Norwid (1821 – 1883), tęskniąc na emigracji za Polską, pisał:

*Do Kraju tego, gdzie kruszynę chleba
Podnoszą z ziemi przez uszanowanie
Dla darów nieba...
Tęskno mi Panie.*

O popularności i znaczeniu chleba w Polsce świadczą liczne przysłowia, np.: *Chleb pracą nabyty bywa smaczny i syty.*, *Gdzie wiele chleba, hojności trzeba.*, *Komu chleb zaszkodzi, temu kij pomoże.*

Liczne były gatunki chleba polskiego. Cudzoziemcy chwalili je, twierdząc, że nasze pieczywo ma prawdziwy chlebowy smak i aromat. Przygotowywane dawniej w domach chleby razowe pieczone na liściach kapusty lub chrzanu, tzw. chleby wiejskie były wspaniałym przysmakiem. Z żalem trzeba stwierdzić, że dziś są rzadkim rarytasem.

Na podstawie: M. Lemnis, H. Vitry, *W staropolskiej kuchni i przy polskim stole*, Warszawa 1980 r.

6. Słowianie wypiekali kołacze, aby uświetnić

- A. uroczystości pogrzebowe.
- B. obchody świąt.
- C. uroczystości weselne.
- D. zabawy karnawałowe.

7. Panowanie dynastii Jagiellonów na polskim tronie kończy

- A. Zygmunt I Stary.
- B. królowa Bona.
- C. Zygmunt August.
- D. Kazimierz Jagiellończyk.

8. W jaki sposób Cyprian Kamil Norwid uzasadnia szacunek Polaków dla chleba?

- A. Polacy szanują chleb, bo często cierpieli głód.
- B. Polacy utrzymują się z rolnictwa, toteż szanują chleb.
- C. Chleb jest bardzo smaczny i dlatego jest szanowany.
- D. Polacy szanują chleb, bo jest darem bożym.

9. W przysłowiu *Chleb pracą nabyty bywa smaczny i syty* zawarta jest pochwała

- A. pracowitości.
- B. sytości.
- C. chleba.
- D. zaradności.

Dzieje chleba, stanowiącego podstawę naszego codziennego pożywienia, sięgają czasów prehistorycznych. Już ludzie epoki kamiennej piekli na rozgrzanych kamieniach płaskie placki z rozdrobnionych ziaren wymieszanych z wodą.

Starożytni z wypiekania chleba uczynili sztukę. Egipcjanie odkryli drożdże i wynaleźli piec chlebowy. Grecy wypiekali ponad 70 gatunków pieczywa. W Rzymie, gdzie w I w. p.n.e. istniało 300 piekarni, wynaleziono młyn wodny i udoskonalono piece chlebowe.

W średniowiecznej Polsce uprawiano różne zboża: żyto, proso, owies, jęczmień, pszenicę. Ziemię pod uprawę orano radłami lub pługami. Dojrzałe zboża ścinano sierpami. Do rozcierania ziaren na mąkę służyły żarna. Od XII wieku w różnych częściach Polski stopniowo upowszechniały się młyny i zaczęło się rozwijać piekarskie rzemiosło. Najstarszy w Polsce cech piekarzy założono w Krakowie w 1260 roku na mocy przywileju księcia Bolesława Wstydliwego.

Na podstawie: Ewa Sabelanka, *W encyklopediach nie znajdziecie*, Poznań 1981.

10. Historia chleba sięga czasów

- A. nowożytnych.
- B. średniowiecza.
- C. prehistorycznych.
- D. starożytności.

11. Piec chlebowy wynaleziono w

- A. Egipcie.
- B. Polsce.
- C. Grecji.
- D. Rzymie.

12. Do rozcierania ziaren zbóż służyły

- A. radła.
- B. sierpy.
- C. żarna.
- D. pługi.

Chleb otaczano w Polsce od niepamiętnych czasów niemal religijną czcią i wielkim szacunkiem. Gdy przypadkiem upadł na ziemię, podnoszono go i przeprasząc – całowano. Kromkę chleba dawano przy rozstaniu jako znak błogosławieństwa na drogę i zapowiedź szczęśliwego powrotu. Chlebem i solą witało się i wita po dzień dzisiejszy dostojnych i miłych gości oraz nowożeńców na progu ich mieszkania. Chlebem częstuje się ubogich, skrzywdzonych, żebrzących. Trafił też chleb do wielu przysłów i porzekadeł, np. Chleb najmocniej wiąże, Gdzie chleb i woda, tam nie ma głoda.

Na podstawie: Maria Lemnis, Henryk Vitry, *W staropolskiej kuchni*, Warszawa 1980.

13. Tekst mówi o

- A. smaku i gatunkach chleba.
- B. tradycjach i zwyczajach.
- C. znaczeniu przysłów.
- D. wierzeniach religijnych.

14. W którym przysłowiu występuje uosobienie?

- A. *Nic po chlebie, kiedy brak zębów.*
- B. *Chleb pracą nabyty jest smaczny i syty.*
- C. *Głodnemu chleb na myśli.*
- D. *Chleb płacze, gdy go darmo jeść.*

Według starożytnych Greków świat fizyczny składał się z żywiołów, czyli wody, powietrza, ognia i ziemi. Uważali oni, że wszystko, co jest stałe, jest ziemią, wszystko, co lekkie i nie opada na ziemię, jest powietrzem, wszystko, co płynne, jest wodą, wszystko zaś, co gorące i lżejsze od powietrza, jest ogniem.

Na podstawie książki: A. Aduszkiewicz, P. Marciszak, R. Piłat, *Edukacja filozoficzna*

15. Z ilu żywiołów, według starożytnych Greków, składał się świat fizyczny?

- A. Z jednego.
- B. Z dwóch.
- C. Z trzech.
- D. Z czterech.

Starożytni Grecy wierzyli, że pory roku zmieniają się za sprawą bogini urodzaju Demeter.

Pewnego razu władca podziemnego Tartaru Hades porwał Korę – córkę Demeter. Zrozpaczona bogini rzuciła klątwę na ziemię, by ta nie rodziła więcej plonów, nie złościła się urodzajem. Zeus zgodził się więc, by Kora dwie trzecie roku spędzała u swej matki, zaś jedną trzecią roku u Hadesa, jako Persefona – pani podziemnego królestwa. Uszczęśliwiona Demeter zdjęła klątwę z ziemi. Od tego czasu co roku na wiosnę Demeter stroi ziemię w radosne szaty na powitanie swej córki, a późną jesienią, gdy się rozstają, płacze deszczem nad swym matczynym losem.

16. Według Greków wiosna nadchodziła wraz z powrotem na ziemię

- A. Demeter.
- B. Hadesa.
- C. Zeusa.
- D. Kory.

17. Jaka pora roku od początku do końca przemijała na ziemi, gdy Persefona przebywała w Tartarze?

- A. Lato.
- B. Jesień.
- C. Zima.
- D. Wiosna.

Od bardzo dawna człowiek marzył, by pływać jak ryba i żeglować po morzach. Znana jest opowieść o niezwykle morskiej tułaczce króla Itaki Odyseusza wracającego spod Troi do ojczyzny. Przeżył on sztormy, katastrofy okrętów, zmagania wojenne i niewolę. Nie pomógł mu nawet dar boga wiatrów Eola. Przyczyną nieszczęść Odyseusza był gniew boga morza Posejdona. To jego zemsta sprawiła, że dopiero po wielu latach, dzięki pomocy króla Feaków – Alkinoosa, strudzony żeglarz dotarł do domu, gdzie czekała na niego wierna żona Penelopa i syn Telemach.

Niezwykłe przygody bohatera spod Troi barwnie opisał Homer w *Odysei*.

Na podstawie książki: V. Zamarowsky, *Bogowie i herosi mitologii greckiej i rzymskiej*

18. Zwrot *pływa jak ryba* oznacza, że ktoś

- A. utrzymuje się na wodzie.
- B. pływa bardzo dobrze.
- C. żegluguje po morzu.
- D. ślizga się po falach.

19. W którym szeregu przedstawiono przebieg zdarzeń zgodny z tekstem?

- A. Spotkanie z rodziną. Pomoc króla. Morska tułaczka.
- B. Morska tułaczka. Spotkanie z rodziną. Pomoc króla.
- C. Pomoc króla. Spotkanie z rodziną. Morska tułaczka.
- D. Morska tułaczka. Pomoc króla. Spotkanie z rodziną.

20. Tytuł utworu Homera *Odyseja* wiąże się z imieniem władcy

- A. morza.
- B. Feaków.
- C. wiatrów.
- D. Itaki.

Niektóre ryby podejmują dalekie wędrówki związane z rozrodem, poszukiwaniem pokarmu, zmianami pór roku. Śledzie wędrują tylko w obrębie mórz. Łososie i jesiotry wędrują z mórz do rzek, a węgorze odbywają daleką drogę z wód śródlądowych do Morza Sargassowego, które jest miejscem ich tarła.

21. Rybą, która odbywa wędrówki wyłącznie w obrębie wód słonych, jest

- A. węgorz.
- B. śledź.
- C. łosoś.
- D. jesiotr.

Pszczoły to niezwykle owady. Tworzą dobrze zorganizowane społeczeństwo, w którym każdy owad pełni określone funkcje. Żyją w rodzinach, których liczebność zmienia się w zależności od pory roku. Jesienią jedna pszczela rodzina liczy około 20 tysięcy osobników, wiosną liczba pszczół w rodzinie nieco się zmniejsza, a latem wzrasta do 50 tysięcy i więcej.

W obrębie swego gniazda pszczoły utrzymują stale określoną temperaturę i wilgotność odpowiadającą ich potrzebom. Dzięki zapasom pokarmu zgromadzonym w gnieździe mogą przetrwać okres, gdy niska temperatura na zewnątrz uniemożliwia im opuszczenie ula i nie mogą zbierać nektaru z kwitnących roślin.

Utarło się w naszym języku powiedzenie *pracowity jak pszczółka*, a pszczoły stały się symbolem porządku, pilności i pracowitości. Nic dziwnego. Te owady pracują od świtu do nocy nie tylko dla siebie i swej pszczelej rodziny. Zbierając nektar z kwiatów, zapylają rośliny i dzięki temu zwiększają plony. To największy pożytek, jaki mamy z pszczół. Wartościowe jest również wszystko, co wytwarzają: miód, mleczko pszczele, воск, kit. Nawet ich jad ma dużą wartość leczniczą.

Najbardziej znanym produktem wytwarzanym przez pszczoły jest miód nektarowy. Jego odmiany zależą od gatunku roślin, z których kwiatów pszczoła pobrała nektar. Są np. miody akacjowe, wrzosowe, lipowe, gryczane.

Miód ma wysoką wartość kaloryczną. Zawiera łatwo przyswajalne cukry, które są wchłaniane do organizmu bez potrzeby ich trawienia.

Miód wykazuje działanie bakteriostatyczne, tzn. hamuje rozwój i rozmnażanie się bakterii. W dawnych latach mieszano z miodem różne produkty, by je zakonserwować i zabezpieczyć przed zepsuciem. Od wieków znane są też lecznicze właściwości miodu. Do dziś przeziębienia czy stany zapalne gardła leczymy wodą z miodem i cytryną.

Na podstawie: I. Gumowska *Pszczoły i ludzie*, J. Guderska *W ulu i na kwiatkach*

22. Liczebność pszczeliej rodziny

- A. latem jest mniejsza niż jesienią.
- B. nie zależy od pory roku.
- C. wiosną jest największa.
- D. jesienią jest mniejsza niż latem.

23. Pszczoły przyczyniają się do pomnażania plonów, ponieważ

- A. wytwarzają różne miody.
- B. zachowują porządek w ulu.
- C. zapylają kwitnące rośliny.
- D. produkują воск, kit i jad.

24. Miód ma własności konserwujące i lecznicze, ponieważ

- A. powstrzymuje rozwój bakterii.
- B. jest łatwo strawny.
- C. powstaje z nektaru różnych roślin.
- D. jest bardzo kaloryczny.

Człowiek hoduje pszczoły i wykorzystuje je od tysięcy lat. Najpierw miało miejsce prymitywne „podkradanie” miodu dzikim pszczołom, gnieźdzącym się w dziuplach wypróchniałych drzew lub w małych jaskiniach czy szczelinach skalnych. Potem rozwinęło się bartnictwo, tzn. hodowla pszczół w barciach, czyli naturalnych lub sztucznie wydrążonych dziuplach. A na końcu dopiero pasiecznictwo, tzn. hodowla pszczół w pasiece, czyli w skupisku uli ustawionych na niewielkiej przestrzeni.

W Polsce hodowlę pszczół w barciach znano już we wczesnym średniowieczu. Na terenie dawnych grodów – dzisiejszego Gniezna i Opolą – znaleziono narzędzia z XII w. do drażenia w drzewie barci. Wraz z rozwojem bartnictwa rozwijało się prawo z nim związane. Znany jest np. statut księcia mazowieckiego Janusza I z 1401 roku określający różne obowiązki i przywileje właścicieli pszczół.

W połowie XVII wieku bartnictwo stopniowo zaczęło zanikać, za to coraz bardziej rozwijała się hodowla pszczół w pasiekach.

Na podstawie: I. Gumowska *Pszczoły i ludzie*

25. Co to jest barć?

- A. Szczelina między skałami.
- B. Skupisko uli.
- C. Otwór w pniu drzewa.
- D. Mała jaskinia.

26. Narzędzia z XII wieku znalezione w Gnieźnie i Opolu świadczą, że na tych terenach w średniowieczu

- A. podbierano miód dzikim pszczołom.
- B. zajmowano się bartnictwem.
- C. bartnictwo zaczęło zanikać.
- D. hodowano pszczoły w pasiekach.

Wielki Mur Chiński jest jednym z najznakomitszych dokonań budowlanych wszech czasów. Jego pierwsze odcinki powstały około VI wieku p.n.e. Mur chronił Chiny przed najeżdźcami z równin mongolskich. Umieszczono w nim w regularnych odstępach wieże strażnicze i bramy. Na szczycie na wysokości 8 metrów biegła kamienna droga, którą w razie zagrożenia kawaleria chińska ruszała przepędzić wroga.

Wielki Mur był także drogą transportu. Wił się, wznosząc i opadając, wśród gór, pustkowi i moczarów. Wzniesiono go na kamiennych fundamentach, a przestrzeń między zbudowanymi z cegieł ścianami wypełniono ziemią. W ciągu wieków kilkakrotnie go przebudowywano. Ostatecznie budowę zakończono w XVI wieku. Do naszych czasów zachowało się około 2400 km muru, choć w okresie świetności liczył ponad 7600 km długości.

Mur Chiński jest największą budowlą, jaką kiedykolwiek wzniosły ludzkie ręce. Jest jedyną budowlą ziemską widoczną z kosmosu. Został wpisany na listę Światowego Dziedzictwa Kultury i Przyrody UNESCO*.

Na podstawie informacji z Internetu

* UNESCO – Organizacja Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury, zajmuje się między innymi ochroną dziedzictwa kulturowego.

27. Mur Chiński zbudowano po to, aby

- A. świadczył o chwale cesarstwa.
- B. chronił kraj przed najeżdźcami.
- C. był atrakcją dla turystów.
- D. był widoczny z kosmosu.

28. Z tekstu wynika, że do budowy Muru Chińskiego użyto

- A. drobnych kamieni i cementu.
- B. kamiennych głazów i kości.
- C. cegły, kamieni i ziemi.
- D. ziemi, kości i piasku.

29. W zdaniu, które pozwala lepiej wyobrazić sobie Mur Chiński – „Mur wił się, wznosząc i opadając wśród gór i pustkowi” – znajduje się

- A. wyraz dźwiękonaśladowczy.
- B. przenośnia.
- C. porównanie.
- D. epitet.

30. Wielki Mur Chiński został wpisany na listę UNESCO, ponieważ

- A. spełniał w Chinach funkcję obronną.
- B. budowało go wiele tysięcy robotników.
- C. budowano go bardzo długo.
- D. stanowi cenny zabytek dawnej kultury.

W roku 43 n.e. armia rzymska dokonała inwazji na Brytanię. Za czasów Hadriana, który był cesarzem rzymskim od 117 r. n.e., najeźdźcy zbudowali mur, aby łatwiej im było utrzymać w posłuszeństwie podbite plemiona. Pełnił on funkcje obronne, będąc symbolem rzymskiej potęgi.

Mur Hadriana ma długość 120 km, ciągnie się przez północną Anglię od wybrzeża do wybrzeża. Ma 4,5 m wysokości i 2,5-3 m szerokości. Składa się z około 750 000 m³ kamieni.

W XVIII wieku długie odcinki muru wyrównano, przeznaczając go na drogę.

Na podstawie: *Cuda świata. Przewodnik po skarbach cywilizacji*, Warszawa 1992 r.

31. Mur Hadriana znajduje się na

- A. północy Anglii.
- B. zachodzie dawnej Brytanii.
- C. południowym wybrzeżu dawnej Brytanii.
- D. drodze łączącej północ z południem Anglii.

32. Kim był Hadrian?

- A. Wojownikiem rzymskim.
- B. Pogromcą Rzymian.
- C. Obrońcą Brytanii.
- D. Władcą Rzymu.

33. Zwrot *dokonać inwazji* można zastąpić przez

- A. osiągnąć cel.
- B. dokończyć dzieła.
- C. najechać obce ziemie.
- D. zwyciężyć przeciwnika.

34. Który z podanych związków wyrazów jest określeniem silnego, nieustępliwego charakteru?

- A. Być jak mur.
- B. Walić głową w mur.
- C. Odgrodzić się murem.
- D. Być przypartym do muru.

Jabłko

Żaden owoc nie ma tak starej tradycji jak jabłko. Jabłko było jedynym zakazanym owocem w rajskim ogrodzie.

W mitologii też nie obyło się bez jabłka. Złote jabłko niezgody z napisem „Najpiękniejszej” rzuciła na weselu między biesiadników bogini Eris. Boginie: Hera, Atena i Afrodyta wyciągnęły dłonie, by chwycić owoc. Każda z nich uważała, że tylko jej należy się ten tytuł. Spór miał rozstrzygnąć Parys. Hera obiecała mu władzę, Atena – sławę, a Afrodyta – najpiękniejszą kobietę za żonę. Rywalizacja zakończyła się zwycięstwem Afrodyty, a spełnienie przez nią obietnicy danej Parysowi stało się przyczyną wojny trojańskiej, która prawdopodobnie miała miejsce w XII wieku p.n.e. Wydarzenia te opisał w „Iliadzie” Homer. Tytuł dzieła pochodzi od Ilionu – dawnej nazwy Troi. Zwycięstwo w wojnie trojańskiej zawdzięczają greccy wojownicy niezwykłemu pomysłowi Odyseusza. Zaproponował on zbudowanie drewnianego konia i umiesz-

czenie w jego wnętrzu wojowników, którzy umożliwiliby dostanie się do miasta. Konia zostawiono przed murami Troi w nadziei, że mieszkańcy miasta przyjmą go jako dar dla Ateny. Tak się też stało. Oto co potrafi spowodować jedno jabłko.

Jabłko jest też jednym z symboli władzy królewskiej.

Ojczyzną dzikich gatunków jabłoni są Chiny lub Azja Środkowa. Stamtąd dotarły one do Europy i podbijały po kolei państwa w strefie klimatu umiarkowanego. Taki klimat odpowiada im najbardziej. W tropikach jabłka są niedobre, ponieważ w gorącym klimacie szybko tracą wodę i jędrność.

Jabłko wspaniale działa na krążenie krwi, ułatwia też przyswajanie wapnia przez organizm. Jabłka możemy spożywać przez cały rok pod różnymi postaciami, jednak przetwory z nich, chociaż równie smaczne, nie są już tak wartościowe.

35. Tytuł „Najpiękniejszej” Parys przyznał

- A. Atenie. B. Herze. C. Afrodycie. D. Eris.

36. Konia trojańskiego użyli w walce

- A. Rzymianie. B. Grecy. C. Persowie. D. Egipcjanie.

37. Wyrażenie *koń trojański* w znaczeniu przenośnym oznacza

- A. podstęp. B. wdzięczność. C. życzliwość. D. tchórzostwo.

38. Dzikie gatunki jabłoni pochodzą z kontynentu

- A. australijskiego. B. afrykańskiego. C. azjatyckiego. D. amerykańskiego.

39. Najsmaczniejsze jabłka dojrzewają w strefie klimatu

- A. podbiegunowego. B. umiarkowanego. C. zwrotnikowego. D. równikowego.

40. Najwięcej wartości odżywczych dostarczysz organizmowi, jedząc jabłka

- A. gotowane. B. pieczone. C. suszone. D. surowe.

Sport

Co cztery lata w Olimpii, małej miejscowości na Peloponezie, gromadziły się tłumy Greków, aby oddać cześć Zeusowi i wziąć udział w trwających pięć dni zawodach sportowych zwanych igrzyskami olimpijskimi. *Olimpiadą* nazywali Grecy czteroletni okres między tymi zawodami. Współcześnie wyraz ten oznacza największe na świecie międzynarodowe zawody sportowe.

Pierwszego dnia igrzysk sportowcy i goście zbierali się w świętym gaju przed ołtarzem Zeusa i składali ofiary. Dążąc do zwycięstwa, zawodnicy przyrzekali walczyć uczciwie. Następnego dnia rozpoczynały się zawody w biegu, skoku w dal, boksie, zapasach, rzucie oszczepem i dyskiem oraz wyścigi rydwanów. W ostatnim dniu zwycięzcy otrzymywali wieńce laurowe.

Pierwsze igrzyska odbyły się w 776 r. p.n.e. Potem odbywały się regularnie co cztery lata. Ostatnie antyczne igrzyska odbyły się w 394 roku n.e. Ponad 1500 lat później pod koniec XIX wieku zorganizowano w 1896 roku w Atenach pierwsze nowożytnie igrzyska. Od dnia pierwszych nowożytnych igrzysk ich symbolem jest pięć splecionych, kolorowych kółek na białym tle. Kolor niebieski oznacza Europę, czarny – Afrykę, czerwony – obie Ameryki, zielony – Australię i Oceanię, a żółty – Azję. Od 1924 roku organizowane są igrzyska zimowe. W 1916, 1940 i 1944 roku nie zorgani-

zowano igrzysk, ponieważ trwały wojny. Aby uczcić setną rocznicę nowożytnych igrzysk, Grecja starała się o ponowną organizację olimpiady, przegrała jednak z Atlantą. Olimpiada w Atenach odbyła się dopiero w 2004 roku.

Na wzór olimpiad także uczniowie organizują szkolne igrzyska sportowe.

41. Zwycięzca starożytnych igrzysk otrzymywał

- A. medal. B. puchar. C. dyplom. D. wieniec laurowy.

42. Zwrot *dążyć do zwycięstwa* oznacza

- A. sięgać po laury.
B. spocząć na laurach.
C. wieńczyć laurem.
D. zbierać laury.

43. Symbol nowożytnych igrzysk – koła olimpijskie oznaczają

- A. dyscypliny sportowe.
B. czas trwania igrzysk.
C. państwa.
D. kontynenty.

Świat dla ludzi zawsze był niewyczerpalnym źródłem cudownych wrażeń. Wyso-
kie góry, potężne rzeki, rozległe doliny i bezkresne oceany zachwycając pięknem,
budziły ciekawość. I chociaż świat przyrody czasami napawał grozą, zawsze znajdo-
wał się śmiałek, który nie bacząc na kaprysy wszelkich żywiołów, podejmował próbę
poznania nieznanego zakątka Ziemi.

44. Śmiałek, o którym mowa, to

- A. pielgrzym. B. odkrywca. C. turysta. D. pirat.

45. Podkreślone wyrazy w tekście to

- A. porównania. B. przenośnie. C. epitety. D. uosobienia.

46. Powyższy tekst jest fragmentem

- A. książki popularnonaukowej.
B. encyklopedii powszechnej.
C. słownika języka polskiego.
D. utworu poetyckiego.

Krzysztof Kolumb był przekonany o kulistości Ziemi. Na tej podstawie wnioskował, że jeżeli wypłynie z Europy w kierunku zachodnim, to dopłynie do wschodnich wybrzeży Azji i w ten sposób znajdzie drogę morską do Indii. Projekt swojej wyprawy przedstawił w 1484 r. na dworze portugalskim, ale nie uzyskał poparcia dla swojego pomysłu. Zwrócił się więc z prośbą do władców Hiszpanii. Po długich namowach dwór hiszpański wyraził zgodę na zorganizowanie kosztownej i niebezpiecznej podróży. Hiszpanie liczyli, że przywiezione z Indii przyprawy korzenne i złoto z nawiązką zwrócą koszty wyprawy.

3 VIII 1492 r. Kolumb na czele trzech statków odpłynął od wybrzeży Hiszpanii. Nie przypuszczał, że między Europą a Azją istnieje inny kontynent. Po wielomiesięcznej podróży przez ocean wreszcie ujrzał ląd. Była to jedna z wysp Ameryki Środkowej.

Kolumb jednak sądził, że dotarł do Indii. Ten wielki żeglarz do końca życia był przekonany, że podczas swoich wypraw odkrył wschodnie wybrzeże Indii, a nie Amerykę. Spotkanych tam tubylców nazwał Indianami. Od tej pory tak nazywamy rdzennych mieszkańców tego kontynentu.

Tak mógł wyglądać statek, na którym Kolumb dopłynął do Ameryki.

47. Koszty wyprawy pokrył

- A. Krzysztof Kolumb. B. dwór hiszpański. C. Amerykanin. D. dwór portugalski.

48. Wyprawa Kolumba rozpoczęła się

- A. wiosną. B. latem. C. jesienią. D. zimą.

49. Indianami nazywamy rdzennych mieszkańców

- A. Azji. B. Indii. C. Ameryki. D. Indonezji.

Starożytni widzieli w wiatrach istoty boskie, więc nadawali im kształty ludzkie. Za władcę wszystkich wiatrów Grecy uważali Eola. Euros to suchy wiatr wschodni. Pośłańcem wiosny był Zefir – łagodny, ciepły, wilgotny wiatr zachodni. Notos – silny wiatr południowy niósł deszcze i mgły, a burzowe chmury i trzęsienia ziemi wywoływał gorący wiatr pustynny Tyfon.

Człowiek od dawna starał się poznać ten nieposkromiony żywioł. Na mapach morskich zaznaczano, jakich wiatrów należy spodziewać się przy wybrzeżach i w zatokach, a mimo to ginęły całe floty. W 480 roku p.n.e., w czasie wojen grecko-perskich, flota perska została jeszcze przed starciem osłabiona przez sztorm, tracąc ok. 400 statków. Ateńczycy przypisali to ostremu, niebezpiecznemu dla żeglarzy wiatrowi północnemu – Boreaszowi. Ponad dwa tysiące lat później, w 1588 roku, potężne wiatry spowodowały zatopienie okrętów hiszpańskich z Niezwyciężonej Armady.

Już w starożytności wykorzystywano wiatr w komunikacji morskiej. Na przełomie XIII i XIV wieku pojawiły się młyny napędzane jego siłą. Obecnie buduje się coraz więcej elektrowni wiatrowych.

Na kuli ziemskiej w strefie międzyzwrotnikowej wieją wiatry stałe, zwane pasatami. Tam, gdzie sąsiadują ze sobą wielkie obszary lądowe i wodne, np. w Azji Południowej, wieją monsuny. Podobnie powstają lokalne wiatry zwane bryzami, znane

choćby znad Bałtyku. W dzień bryza wieje znad morza ku lądowi, w nocy – odwrotnie. Liczne wiatry o zasięgu lokalnym występują w górach. W Tatrach jest to halny – wiatr ciepły, suchy i porywisty.

Naprawdę straszne są huragany. Już jeden z największych żeglarzy w dziejach ludzkości – Krzysztof Kolumb, opisując spotkanie statków z potęgą huraganu, wspominał: „Morze było straszne, wzburzone, pokryte pianą. Jego powierzchnia kipiała niczym w kotle na wielkim ogniu. Woda wydawała się pąsowa, krwawa. Ogniste iskry przecinały niebo. Wokół było piekło. To był potop.”

Globalne ocieplenie klimatu powoduje, że możemy się spodziewać gwałtownych wiatrów również w strefach dotąd wolnych od ich niszczycielskiej siły.

Na podstawie artykułu K. Sołtyk *Nieposkromiony żywioł* (Focus 11/1997)

50. Władcą wszystkich wiatrów był

- A. Boreasz. B. Eol. C. Euros. D. Zefir.

51. Tyfon był wiatrem

- A. górskim. B. morskim. C. dolinnym. D. pustynnym.

52. Starożytni uważali, że opady wywoływał wiatr

- A. północny. B. południowy. C. wschodni. D. zachodni.

53. W 480 roku p.n.e. sztorm zniszczył część okrętów należących do

- A. Greków. B. Persów. C. Anglików. D. Hiszpanów.

54. Nad polskim wybrzeżem wieje

- A. pasat. B. monsun. C. bryza. D. halny.

55. W strefie międzyzwrotnikowej wieją wiatry stałe zwane

- A. monsunami. B. pasatami. C. tajfunami. D. huraganami.

56. W opisie morza przedstawionym przez Krzysztofa Kolumba dominuje kolor

- A. biały. B. niebieski. C. czerwony. D. czarny.

57. Które zdanie ma znaczenie przenośne?

- A. Szukaj wiatru w polu.
B. Zmierz prędkość wiatru.
C. Uważaj na podmuchy wiatru.
D. Idź w kierunku przeciwnym, niż wieje wiatr.

Pies jest jednym z najwcześniej udomowionych zwierząt. Świadczą o tym wykopaliska z epoki kamienia (15 tys. lat p.n.e.). Przodek psa przyłączył się zapewne do człowieka pierwotnego, aby korzystać z pokarmu, którym były resztki upolowanej zwierzyny. Po pewnym czasie ludzie zaczęli wykorzystywać psy przede wszystkim do pilnowania osad i w łowiectwie.

Współcześnie dzieli się te zwierzęta na kilka grup i wyodrębnia bardzo wiele ras. Są więc psy użytkowe (pasterskie, pociągowe, służbowe, stróżujące), myśliwskie (ogary, wyżły, jamniki, teriery, charty, płochacze) oraz domowe, nazywane psami towarzyszącymi (pudle, brodacze, pinczery, pekińczyki).

Ciekawą grupę stanowią psy użytkowe, a wśród nich pasterskie, stróżujące i ratownicze. Już w XVII wieku szwajcarscy mnisi z klasztoru augustianów położonego w pobliżu alpejskiej przełęczy św. Bernarda utrzymywali wielkie psy, które strzegły obejścia oraz wyszukiwały pielgrzymów zabłąkanych w śnieżnych zawiejach. Do historii przeszedł potężny i mądry bernardyn Barry, który w latach 1800 – 1812 uratował od niechybnej śmierci aż 40 osób. Jego potomkowie do dziś niosą pomoc nie tylko alpejskim wędrowcom.

Na podstawie: Diana Najmanova, Zdenek Humpal, *Psy rasowe*, Warszawa 1987.

58. Jamniki należą do grupy psów

- A. pasterskich. B. stróżujących. C. domowych. D. myśliwskich.

59. Ojczyzną Barrego były

- A. Alpy francuskie.
B. włoskie Dolomity.
C. Alpy szwajcarskie.
D. francuskie Pireneje.

Mały wielki król

Władysław Łokietek, wnuk Konrada Mazowieckiego, a brat Leszka Czarnego, rządził w latach 1306-1333. Nie były to czasy łatwe dla Polski. Po długim okresie rozbicia dzielnicowego kraj zdążył wprawdzie do jedności państwowej, wciąż jednak na tej drodze piętrzyły się przeszkody. Dzielny książę kujawski musiał walczyć z Brandenburczykami, z Krzyżakami i ze zbuntowanym mieszczaństwem niemieckim w Krakowie. Podjął też próbę opanowania Wielkopolski. Udało mu się tego dokonać w 1314 roku. Sześć lat później, w katedrze wawelskiej otrzymał koronę królewską. Panował wówczas nad Małopolską, Wielkopolską oraz na łączącą te obszary ziemią sieradzko-łęczycko-kujawską. Królestwo nie było wielkie. Brakowało w nim przecież Mazowsza, Śląska, Pomorza Gdańskiego i Pomorza Zachodniego. Król Łokietek walczył więc dalej. W 1331 roku pod Płowcami stoczył zwycięską bitwę z Krzyżakami, ale rok później utracił rodzinne Kujawy.

Władysław Łokietek to znakomity władca. Dzielnie bronił państwa w obliczu zagrożenia krzyżackiego, brandenburskiego i czeskiego. Był autorem ważnych dla Polski sojuszów politycznych z Węgrami i z Litwą. Oba umocnił małżeństwami swych dzieci. Choć niepozorny z wyglądu, był człowiekiem wielkiego ducha. Do historii przeszedł jak wzór rycerskiego męstwa, skromności, cierpliwości i pobożnego życia. Ze swą żoną przeżył czterdzieści lat w zgodnym małżeństwie.

Zmarł w wieku 73 lat, pozostawiając tron swemu jednemu synowi, który przeszedł do historii jako Kazimierz Wielki.

60. Kto był dziadkiem Władysława Łokietka?

- A. Leszek Czarny.
B. Kazimierz Wielki.
C. Jan Luksemburski.
D. Konrad Mazowiecki.

61. Skąd pochodził Władysław Łokietek?

- A. Z Mazowsza. B. Z Kujaw. C. Z Małopolski. D. Z Pomorza.

62. W którym roku Władysław Łokietek został królem Polski?

- A. W 1320 r. B. W 1314 r. C. W 1331 r. D. W 1306 r.

- 63.** Jakie ziemie tworzyły królestwo Władysława Łokietka?
- A. Małopolska, Wielkopolska, Mazowsze, Śląsk.
 - B. Małopolska, Wielkopolska, ziemia sieradzko-łęczycko-kujawska.
 - C. Wielkopolska, Kujawy, Pomorze Gdańskie.
 - D. Małopolska, Śląsk, Pomorze Zachodnie, Kujawy.

- 64.** Bitwa pod Płowcami zakończyła się
- A. zwycięstwem Brandenburczyków.
 - B. zwycięstwem Krzyżaków.
 - C. pokonaniem Krzyżaków.
 - D. pokonaniem Czechów.

- 65.** Wyjaśnij w kilku zdaniach (2-4), jak rozumiesz tytuł tekstu o królu Władysławie Łokietku.

.....

.....

.....

.....

.....

Pierwszy znaczek pocztowy pojawił się w roku 1840, w Wielkiej Brytanii i przedstawiał popiersie królowej Wiktorii. Do najcenniejszych znaczków należą te wydawane w Gujanie Brytyjskiej (Ameryka Południowa) od 1850 roku. Jeden z nich wydrukowany w roku 1856 jest najszlachetniejszym znaczkiem świata. Istnieje tylko jeden taki egzemplarz, owiany licznymi legendami i niezwykłymi historiami. Odnalazł go w 1873 roku dwunastoletni uczeń z Dermerary w Gujanie, przeglądając przechowywane na strychu listy rodzinne. Kolor i cena znaczka spowodował, że nazwano go purpurową jednocentówką. Nie był i nie jest to znaczek efektowny. Ponadto jest lekko uszkodzony. Znaczek ten drukowany był jako kwadratowy, obecnie ma obcięte cztery rogi.

Na podstawie: *Filatelista* nr 5/02

- 66.** W którym roku został wydany pierwszy znaczek pocztowy?

- A. 1873
- B. 1856
- C. 1850
- D. 1840

- 67.** Najszlachetniejszy znaczek świata pojawił się w

- A. Ameryce Północnej.
- B. Europie.
- C. Ameryce Południowej.
- D. Australii.

- 68.** Znaczek o nazwie purpurowa jednocentówka zyskał sławę dzięki temu, że

- A. ma obcięte cztery rogi.
- B. jest lekko uszkodzony.
- C. był drukowany jako kwadratowy.
- D. jest jedynym takim egzemplarzem.

- 69.** Znaczek znaleziony przez ucznia z Dermerary zawdzięcza swoją nazwę
- A. miastu Dermerara.
 - B. kolorowi i cenie.
 - C. nazwisku ucznia.
 - D. efektownemu wyglądowi.

Król Jan III Sobieski prowadził liczne wojny z Turcją. Największe zwycięstwo odniósł pod Wiedniem, dokąd udał się z odsieczą na prośbę cesarza Leopolda. Przybyło tam około 70 tysięcy wojsk polskich, austriackich i niemieckich, nad którymi dowództwo objął król Polski. Armia Rzeczypospolitej liczyła około 35 tysięcy żołnierzy, z których znaczną część stanowiła ciężka jazda, zwana husarią. 12 września 1683 roku doszło do rozstrzygającej bitwy. Po kilkugodzinnej walce piechury polscy wspierani przez ogień artylerii wyparli janczarów, turecką piechotę. Następnie zaczęła przesuwać się do przodu husaria, która zajęła pozycje wyjściowe do decydującego uderzenia. Gdy Sobieski wydał jeździe rozkaz do szarży, masa 20 tysięcy żołnierzy runęła w dół z szumem skrzydeł, hukiem bitewnym i drżeniem ziemi, zmiatając wszystko przed sobą. Turcy nie mogli powstrzymać ich impetu i w rozsypce rzucili się do ucieczki. O wyniku bitwy przesądził atak dwuipółtysięcznego oddziału husarii polskiej. Ogromny obóz wroga z wielkimi łupami wpadł w ręce sprzymierzonych, zaś mieszkańcy Wiednia z entuzjazmem witali wyzwolicieli.

Tekst na podstawie podręczników szkolnych

- 70.** Co oznacza słowo odsiecz?

A. Pomoc. B. Pożyczkę. C. Odcięcie. D. Ucieczkę.

- 71.** Husaria to inaczej

A. artyleria. B. piechota turecka. C. ciężka jazda. D. piechota polska.

- 72.** W jakiej porze roku odbyła się bitwa pod Wiedniem?

A. Wiosną. B. Latem. C. Jesienią. D. Zimą.

- 73.** Który z przedstawionych jeźdźców jest husarzem?

A.

B.

C.

D.

Nowa encyklopedia powszechna PWN, Warszawa 1998

- 74.** Jak liczny był oddział husarii, którego atak przesądził o klęsce Turków?

A. 70 000 B. 20 000 C. 2 500 D. 35 000

Puszcza Białowieska, największy istniejący obszar pierwotnego lasu mieszanego w Europie, jest żywym pomostem łączącym nas z przeszłością. Puszcza rozciąga się na obszarze około 1200 km², po obu stronach granicy Polski z Białorusią. Od czasów Jagiellonów puszcza była miejscem chronionym. Stanowiła królewskie tereny łowieckie. W 1932 r. na obszarze 10502 ha powstał Białowieski Park Narodowy. Ścisłą ochroną objęto 4747 ha obszaru leśnego. Park został ogłoszony rezerwatem Biosfery Narodów Zjednoczonych i zapisany (obok Wawelu) na listę Światowego Dziedzictwa Natury i Kultury UNESCO.

Puszcę pozostawiono w nienaruszonym stanie. Prastare drzewa leżą tak, jak upadły – porośnięte pnączami, mchami i grzybami. W powietrzu wisi gęsta, przenikliwa wilgoć, a leśne podszycie często jest przesiąknięte wodą. Torfiaste bagna i mokradła tworzą otwarte połacie między drzewami. Puszcza stanowi zielone płuca kraju. Na grubej warstwie żyznej gleby rosną olbrzymie drzewa, niektóre z nich liczą sobie 500 lat. Dęby i lipy sięgają na wysokość 40 metrów, a wyższe są jedynie pięćdziesięciometrowe świerki. Rosną tam drzewa należące do 26 gatunków. Bogato reprezentowane są również rośliny kwiatowe.

W puszczy żyją różne zwierzęta. Nad polanami, mokradłami i nadrzecznymi łąkami królują ptaki drapieżne, w tym orły, puszczyki, czarne kanie, jastrzębie, pszczołojady i kilka gatunków sokołów. Kościste łosie brodzą przez bagna, rodziny dzików ryją czarną ziemię w poszukiwaniu korzeni. Wilki i lisy przemykają między drzewami niczym widma. Żyjące nad rzekami wydry polują na ryby. Bardzo rzadki bóbr europejski podgryza młode drzewa, z których buduje tamy i żeremia. Inną wielką rzadkością jest krępy tarpan, dziki przodek konia domowego.

W Puszczy Białowieskiej w 1929 roku rozpoczęto realizację programu odrodzenia żubrów z wykorzystaniem zwierząt pochodzących ze stad białowieskich. Pierwsze niewielkie stado wypuszczono na wolność w roku 1956. Dziś w polskiej części parku żyje ponad 250 dzikich żubrów, a nieco więcej po stronie białoruskiej. Żubr ma garbaty grzbiet, szeroki łeb i spletaną grzywę obejmującą brodę. Ma krótkie i szerokie rogi. Ten niekwestionowany władca puszczy wynurza się z cienia niczym ciemny duch dawnych wieków.

Na podstawie *Królestwo dzikiej przyrody*, Roger Few, Warszawa 1995 r.

75. Które zwierzęta budują tamy i żeremia?

- A. Wydry. B. Dzik. C. Bobry. D. Łosie.

76. W którym szeregu wymieniono tylko ptaki drapieżne żyjące w puszczy?

- A. pszczołojady, wróble, orły
B. czarne kanie, jastrzębie, sokoły
C. orły, puszczyki, zięby
D. słowiki, puszczyki, sokoły

77. Które zwierzęta żyjące w puszczy są jej władcami?

- A. Ptaki drapieżne. B. Łosie. C. Żubry. D. Dzik.

78. Które zwierzę żyjące w puszczy jest przodkiem konia domowego?

- A. Żubr. B. Dzik. C. Łoś. D. Tarpan.

79. Żubr ma

- A. garbaty grzbiet, wąski łeb i prostą, długą grzywę.
- B. szeroki łeb, krótkie i szerokie rogi i dwa garby.
- C. wąski łeb, długie rogi i garbaty grzbiet.
- D. splataną grzywę, garbaty grzbiet i krótkie, szerokie rogi.

80. Dlaczego Puszcza Białowieska to „żywy pomost łączący nas z przeszłością”? Uzasadnij tę przenośnię, wykorzystując argumenty z tekstu.

.....
.....
.....

Wielki budowniczy

W 1333 roku rozpoczął swe rządy Kazimierz, syn Władysława Łokietka i Jadwigi, księżniczki wielkopolskiej. Urodzony na Kujawach w 1310 roku, był ich jedynym synem, który dożył wieku dojrzałego.

Gdy wstępował na tron, nie miał najlepszej opinii. Szeptano o jego tchórzostwie i zbytnej wrażliwości na kobiece wdzięki. Młody król nie tracił jednak czasu. Dzięki zręcznej polityce zagranicznej powiększył terytorium Polski i sprawił, że sąsiedzi przestali jej zagrażać. Uporządkował też wiele spraw. Wprowadził nowy pieniądz – srebrny grosz polski, który wkrótce zyskał niemałą wartość. Jednemu człowiekowi wystarczał ponoć na utrzymanie przez sześć dni. Król – dobry gospodarz – popierał zakładanie wsi i miast, troszczył się o kmieci. Bronił ich przed samowolą rycerstwa. Nie pozwalał wojsku obozować we wsiach i nakazał płacenie za żywność dostarczoną przez wieśniaków. Nic dziwnego, że współcześni nazwali go królem chłopów.

W miastach kwitło rzemiosło. Polskie sukno i przedmioty z metalu znajdowały nabywców na Rusi. Ważnym towarem stała się sól. Wydobywano ją w żupach (kopalniach) w Bochni i w Wieliczce, ale główny skład soli znajdował się w Krakowie. Tu przyjeżdżali kupcy ze Śląska, Czech i Węgier, aby kupić sól. Płacili za nią złotem. Skarb mądrze rządzonego królestwa pomnażał się i wkrótce szacowany był na cztery miliony groszy. To dzięki niemu król mógł postawić ponad 50 zamków warownych i otoczyć murami wiele miast. Do dziś mówi się o Kazimierzu, że „zastał Polskę drewnianą, a zostawił murowaną”.

Król Kazimierz zmienił Polskę. Wytrwale dążył do tego, aby była krajem dobrze zorganizowanym i sprawnie zarządzanym. Rozumiał, że takie państwo potrzebuje ludzi wykształconych, toteż w 1364 roku powołał do życia Akademię Krakowską, pierwszą polską szkołę wyższą, jedną z najsławniejszych uczelni europejskich, istniejącą do dziś pod nazwą Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Ten ostatni Piast na polskim tronie był wybitnym władcą. Gdy umierał w 1370 roku, nikt już nie pamiętał, że zwano go niegdyś „królikiem krakowskim”. Szesnastowieczny kronikarz nazwał go „wielkim, czyli sławnym w wojnie i pokoju”. Jego zasługi sprawiły, że jako jedyny z polskich władców nosi ten szlachetny przydomek.

Na podstawie: Witold Bobiński, *Powrót korony Piastów*, Warszawa 1992

81. Jadwiga – żona Władysława Łokietka pochodziła z

- A. Węgier.
- B. Małopolski.
- C. Wielkopolski.
- D. Kujaw.

- 82.** Współcześni nazwali Kazimierza królem chłopów, bo
- A. pochodził z ubogiej rodziny chłopskiej.
 - B. żył tak biednie jak mieszkańcy wsi.
 - C. przyczynił się do poprawy chłopskiego losu.
 - D. popierał zakładanie miast i wsi.
- 83.** Pierwsza wyższa uczelnia w Polsce założona została przez
- A. Władysława Łokietka.
 - B. Kazimierza Wielkiego.
 - C. królową Jadwigę.
 - D. Kazimierza Jagiellończyka.
- 84.** Odnoszące się niegdyś do króla Kazimierza określenie *królik krakowski* było wyrazem
- A. lekceważenia.
 - B. uznania.
 - C. sympatii.
 - D. szacunku.
- 85.** Użyte w tekście słowo *skarb* oznacza
- A. kosztowności zgromadzone w komnatach królewskich.
 - B. ukryte przed grabieżą klejnoty królowej.
 - C. insygnia władzy królewskiej przechowywane w skarbcu.
 - D. majątek królestwa rządzonego przez Kazimierza.
- 86.** Król Kazimierz zyskał przydomek *Wielki*
- A. już za życia.
 - B. dwa wieki po śmierci.
 - C. sto lat po śmierci.
 - D. dopiero współcześnie.
- 87.** Król Kazimierz zyskał swój przydomek, ponieważ
- A. był bardzo wysoki.
 - B. był niezwykle odważny.
 - C. zachowywał się dostojnie.
 - D. był wybitnym władcą.
- 88.** Odnoszące się do króla Kazimierza wyrażenie *ostatni Piast na polskim tronie* oznacza, że
- A. był on ostatnim Piastem żyjącym w Polsce.
 - B. na nim wygasła królewska linia Piastów.
 - C. był ostatnim królem Polski.
 - D. był jedynym dzieckiem Łokietka.
- 89.** W którym ze zdań czasownik *zbudować* nie ma znaczenia dosłownego?
- A. Za czasów króla zbudowano ponad 50 zamków.
 - B. Na rynku kupcy krakowscy zbudowali kramy.
 - C. Warownie w Czorsztynie zbudowano na wzgórzu.
 - D. Król Kazimierz zbudował potęgę Królestwa Polskiego.

Piękna Helena i... inne

Wszystko można powiedzieć: zaczęło się od... jajka. Tak! Albowiem władca bogów na Olimpie, Zeus, ujrawszy w kąpieli piękną królową Ledę, zakochał się w niej bez pamięci i przybrawszy postać łabędzia – zdobył ją. Z tego dziwnego związku powstało jajo, z którego w określonym czasie wykluła się córka Helena. Odziedziczyła po ojcu łabędzią smukłą szyję i cerę tak olśniewająco białą, jak jego pióra, po matce piękną twarz i grację ruchów. Zastynęła jako najpiękniejsza kobieta Grecji, o jej rękę ubiegali się najprzedniejsi wojownicy. Wybrała Menelausa, przyszłego króla Sparty, ale odebrał mu ją z woli bogini Wenery – Parys, królewicz trojański, i wskutek tego rozgorzała dziesięcioletnia wojna. (...) Nic dziwnego, że niejedna Helenka z dumą nosi imię tej, która była przyczyną owej wojny, i czuje się także piękna i godna męskich sporów o swoją rękę. Ale są też Heleny niezadowolone ze swego „księżycowego” imienia, bo greckie *helene* znaczy księżyc.

Małgorzata znaczy perła

Aż jedenaście razy występuje w kalendarzu imię Małgorzata, od stycznia do listopada, prawie w każdym miesiącu, ale nas obchodzi przede wszystkim ta czerwcową (10 czerwca). Nie dlatego, że to właśnie jej dotyczy przysłowie: „Ze świętą Małgorzatą zaczyna się lato”, ale że w tym dniu Kościół obchodzi pamięć świętej Małgorzaty, patronki Szkocji, żyjącej w XI wieku (...) – kanonizowanej w roku 1250 przez papieża Innocentego IV. Małgorzata znaczy perła. W języku łacińskim taką osobliwą wykładnię ma to imię. A perły? Rozmaicie się mówi o tych pięknie lśniących szlachetnych klejnotach... że przypominają łzy i przynoszą nieszczęście...

Królewskie imię Elżbieta

Elżbieta to rzeczywiście królewskie imię, ponieważ bardzo wiele Elżbiet miało skronie uwieńczone koroną królewską lub książęcą mitrą. Encyklopedia Orgelbranda z 1903 roku wymienia aż czterdzieści siedem Elżbiet. Są to królowe, księżne i księżniczki, skolięcone* nieomal ze wszystkimi panującymi rodami w Europie w okresie od XIII do XIX wieku. Stąd zapewne bardzo duża popularność tego imienia. Wszak przyjemnie było się nazywać tak, jak żona Władysława Jagiełły albo żona Kazimierza Jagiellończyka, nazywana Matką Jagiellonów, albo – to już w sferach bardziej oświeconych, jak sławna królowa Anglii w XVI wieku, Elżbieta Tudor (...). Szerokie kręgi wierzących miały z innych powodów sentyment do tego imienia, które znaczy „Bóg moją przysięgą”.

Z książki Eugenii Kochanowskiej pt. *Imię za człowiekiem idzie*

*) spokrewnione

90. Helena urodziła się

- A. wyskakując z głowy Zeusa.
- B. wykluwając się z jajka.
- C. wychodząc z piany morskiej.
- D. jako łabędzica.

91. Parys odebrał Helenę

- A. Heraklesowi.
- B. Menelausowi.
- C. Wenerze.
- D. Zeusowi.

92. Przysłowie mówiące o początku lata związane jest ze świętą
A. Elżbietą. B. Małgorzatą. C. Anną. D. Łucją.

93. Żona Kazimierza Jagiellończyka miała na imię
A. Maria. B. Helena. C. Małgorzata. D. Elżbieta.

„Koń domowy, zwierzę z rodziny → koniowatych, używany jako pociągowe lub wierzchowe, rzadziej juczne i rzeźne (mięso, skóra, włosie). Najczęściej koń domowy jest wywodzony od konia Przewalskiego i tarpana; udomowienie przypuszczalnie nastąpiło 6-8 tys. lat p.n.e. w Europie i Azji. Istnieje wiele ras i typów k.d.. Ze względu na typ budowy rozróżnia się konie gorącokrwiste i zimnokrwiste; typy użytkowe to: wierzchowy (np. angielski pełnej krwi, arabski czystej krwi), pociągowy ciężki (np. konie bretońskie, konie ardeńskie), juczny (np. hucuły). Poszczególne rasy są silnie zróżnicowane pod względem wielkości, budowy i masy ciała. Koń domowy żyje 18-30 lat; wiek rozpoznaje się po zębach.”

Na podstawie wydawnictw PWN

94. Koń angielski pełnej krwi to koń
A. pociągowy.
B. wierzchowy.
C. juczny.
D. rzeźny.

95. Koniem pociagowym jest koń
A. huculski.
B. arabski.
C. ardeński.
D. Przewalskiego.

96. W jaki sposób najlepiej poznać, że koń, którego chcesz kupić, jest młody, a nie stary?
A. Po jego wzroście.
B. Po zębach.
C. Po uszach.
D. Po skórze.

Bartek powiedział Kacprowi, że dawno temu w okolicy gospodarstwa jego ojca przechodziły wojska Władysława Jagiełły maszerujące pod Grunwald. Był to dla Kacpra, miłośnika historii, idealny moment, aby popisać się swoją wiedzą i zacytować fragment opisu tej słynnej bitwy:

„Kiedy w końcu połamali kopie, przywarły nawzajem do siebie jedne i drugie oddziały i zbroje do zbroi tak, że naciskani przez konie walczyli złączeni jedynie mieczami i wyciągniętymi nieco dalej na drzewcu toporami, a walcząc robili potężny huk taki, jaki zwykle w kuźniach wydają uderzenia młota. (...) Zawrzała od nowa w różnych miejscach bardzo zacięta walka. Ponieważ także Krzyżacy zabiegali z uporem o zwycięstwo, wielka chorągiew króla polskiego Władysława z białym orłem w herbie, którą niósł chorąży krakowski (...), pod naporem wrogów upadła na ziemię. Ale walczący pod nią najbardziej zaprawieni w bojach rycerze podnieśli ją natychmiast i

mieścili na swoim miejscu, nie dopuszczając do jej zniszczenia. Nie dałoby się jej podnieść, gdyby się nią nie zajął znakomity oddział najdzielniejszych rycerzy i gdyby jej nie obronili własnymi ciałami i orężem. Rycerze zaś polscy, pragnąc zetrzeć haniebną zniewagę, w najzawziętszy sposób atakują wrogów i rozbijają kompletnie, kładąc pokotem wszystkie te siły, które się z nimi starły.”

Jan Długosz, (...) Księga X i XI 1406-1412, Warszawa, 1982

97. Zacytowany fragment tekstu zaczerpnięto z

- A. pamiętnika.
- B. kroniki.
- C. listu.
- D. artykułu prasowego

98. Kto trzymał w czasie bitwy wielką chorągiew polskiego króla?

- A. Władysław Jagiełło.
- B. Chorąży krakowski.
- C. Wielki mistrz krzyżacki.
- D. Król polski.

99. Rycerze polscy potraktowali upadek na ziemię chorągwi królewskiej jako

- A. wydarzenie przypadkowe.
- B. oznakę klęski.
- C. haniebną zniewagę.
- D. koniec bitwy.

100. Które z rodzajów broni zostały użyte w bitwie pod Grunwaldem?

- A. Miecz, kopia, muszkiet.
- B. Miecz, szabla, topór.
- C. Kopia, miecz, topór.
- D. Topór, włócznia, szpada.

101. Jakiego środka poetyckiego użyto, opisując hałas dobiegający z pola bitwy w zdaniu „a walcząc robili (...) huk taki, jaki zwykle w kuźniach wydają uderzenia młota”?

- A. Porównania.
- B. Epitetu.
- C. Przenośni.
- D. Wyrazu dźwiękonaśladowczego.

102. Których słów należy użyć, charakteryzując powyższy tekst?

- A. Poezja, zwrotka, rym.
- B. Proza, narracja, opis.
- C. Poezja, akcja, dialog.
- D. Proza, baśń, wątek.

Najprostszym sposobem mierzenia czasu jest spojrzenie na zegarek. Możemy też zadzwonić do zegarynki lub włączyć radio. Każda z tych prozaicznych czynności sytuuje nas na skali upływu czasu. Obecnie jest to na całym świecie skala dwudziestoczterogodzinna, pomnożona przez 365 dni roku.

Dzielenie czasu w ten sposób ma długą tradycję. Już starożytni Egipcjanie odkryli fakt, że Ziemia regularnie zmienia swe położenie wobec Słońca i że co 365 dni wydaje się powracać do pozycji wyjściowej. Choć nie zdawano sobie wówczas z tego sprawy, był to niemal dokładny czas, jaki potrzebny jest Ziemi na okążenie Słońca (jest to tak zwany rok słoneczny).

Pomiar czasu na podstawie położenia Księżyca jest pomysłem Rzymian, którzy zaczynali każdy miesiąc od nowiu naszego satelity. Natomiast podział doby na 24 godziny oraz jednostek czasu na sześćdziesiątne jednostki mniejsze pochodzi od dawnych Babilończyków.

Jednym z najwcześniejszych sposobów obliczania upływu godzin jest porównanie długości cienia rzucanego przez pręt o różnych porach dnia lub pomiar długości cienia rzucanego przez metalowy element zegara słonecznego (tzw. gnomon) na płaszczyznę z zaznaczoną skalą.

Jednakże słońce nie zawsze i nie wszędzie świeci jasno. Potrzebne więc były inne wynalazki. Dokonano ich wiele, a między innymi wymyślono klepsydrę. Jest to urządzenie składające się z dwóch naczyń, w których odmierzona ilość piasku przepływa z jednego naczynia do drugiego w stałym i znanym tempie. Na tej samej zasadzie działały zegary wodne. Używano również cechowanych świec z podziałką godzinową.

103. Jak długo trwa rok słoneczny?

.....

104. W jakim państwie już w starożytności odkryto, że Ziemia regularnie zmienia swe położenie wobec Słońca?

.....

105. Kto mierzył czas na podstawie położenia Księżyca?

.....

106. Jakie zasługi dla rozwoju sztuki pomiaru czasu mają Babilończycy?

.....

.....

107. Jakie urządzenia służyły przed wiekami do pomiaru upływu czasu? Wymień trzy.

.....

.....

TEKSTY LITERACKIE

Kronika olsztyńska

(fragmenty)

- (1) Gdy trzcina zaczyna płowieć,
a żołędź większy w dąbrowie,
znak, że lata złote nogi
już się szykują do drogi.
- (2) Lato, jakże cię ubłagać?
prośbą jaką? łkaniem jakim?
Tak ci pilno pójść i zabrać
w walizce zieleni i ptaki?
- (3) Ptaków tyle. Zieleni tyle.
Lato, zaczekaj chwilę.

K. I. Gałczyński

1. Osoba mówiąca w wierszu

- A. niecierpliwie oczekuje końca lata.
- B. chciałaby, żeby lato dłużej trwało.
- C. szykuje się do wakacyjnej podróży.
- D. opisuje piękno początku lata.

2. W których zwrotkach osoba mówiąca w wierszu zwraca się wprost do lata?

- A. 1, 2 i 3.
- B. 2 i 3.
- C. 1 i 3.
- D. 1 i 2.

3. Co w wierszu jest znakiem odchodzącego lata?

- A. Dużo zieleni, ptaki i słońce.
- B. Powrót z wakacyjnej wyprawy.
- C. Kolor trzciny i wielkość żołędzi.
- D. Pytania i błagalne prośby.

Telewizor

Z telewizorem trzeba rozważnie;
Wybierać to, co naprawdę uczy.
Albo to, co śmieszy.
Masz w sobie bowiem własny ekran: wyobraźnię,
I ją to właśnie uczyni
Czarodziejką zwykłych rzeczy.

Dzbanek na stole, co światłami pryska,
Autobus w deszczu, lśniący niby okoń,
Smuga, którą zwałnia w niebie odrzutowiec...
To są również filmy, dziwne widowiska,
Naciesz nimi oko,
Innym to powiedz.

Jedni cię obśmieją: „Sam widziałem... eee tam”.
Inni się zadziwią: „On chyba poeta”.
A tyś po prostu fajny jest chłopaczek,
Co lubi trochę mądrzej
Niż inni popatrzeć.

Stanisław Grochowiak

4. Wiersz jest skierowany do
- A. telewizora.
 - B. wyobraźni.
 - C. twórcy filmowego.
 - D. młodego widza.
5. Z wiersza wynika, że *czarodziejką zwykłych rzeczy* może być
- A. dziwne widowisko.
 - B. film przyrodniczy.
 - C. nasza wyobraźnia.
 - D. ekran telewizyjny.
6. Z wiersza wynika, że *mądrzej popatrzeć* to znaczy
- A. oglądać dużo programów telewizyjnych.
 - B. wyruszyć w fantastyczną podróż.
 - C. napisać wiersz o zwykłych rzeczach.
 - D. samemu dostrzec niezwykłość świata.
7. Wiersz mówi, że to, co się zauważy, *mądrzej patrząc*, warto
- A. zapisać w pamiętniku.
 - B. zapomnieć.
 - C. wspominać.
 - D. przekazać komuś.
8. W której zwrotce występują sformułowania z języka potocznego?
- A. W pierwszej.
 - B. W drugiej.
 - C. W trzeciej.
 - D. W żadnej.
9. Osoba mówiąca w wierszu
- A. nalega i nakazuje.
 - B. prosi.
 - C. tłumaczy i zachęca.
 - D. dziwi się.

10. Wskaż porównanie.

- A. „wyobraźnię [...] uczynić czarodziejką”
- B. „autobus [...] lśniący niby okoń”
- C. „a tyś [...] fajny jest chłopaczek”
- D. „masz w sobie [...] własny ekran”

Kamienny chleb

- (1) Na oknie bochen chleba leżał napoczęty,
Na liściu kapuścianym, pulchny i pęknięty.
- (2) Szedł drogą głodny. Staje. Prosi gospodyni:
„Dajcie mi kromkę, kromka ubytku nie czyni.
- (3) Jestem głodny, od wczoraj bez chleba i wody”.
„A cóż to, czy chleb piekę dla czyjej wygody?
- (4) Nie dam wam, ani myślę dla was wstawać z ławy! –
Fuknęła gospodyni. – Poszedł, jaki żwawy!”
- (5) Za chwilę sama sobie chleb ukroić wstaje,
Ale nóż w chleb nie wchodzi, krajać się nie daje.
- (6) Na oknie zamiast chleba zwykły kamień leży,
Choć jeszcze wczoraj ciasto rozczyniała w dzieży*.

Anna Kamieńska

* dzieża – duże drewniane naczynie do przygotowywania ciasta na chleb

11. W której zwrotce wiersza rzeczywistość przemienia się w baśń?

- A. 2 B. 3 C. 4 D. 5

12. Chleb w wierszu zamienił się w kamień, ponieważ

- A. leżał na oknie i szcerstwiał.
- B. gospodyni odmówiła go głodnemu.
- C. gospodyni źle rozczyniła ciasto.
- D. został za wcześnie napoczęty.

13. Które określenia charakteryzują gospodynię – bohaterkę wiersza?

- A. Uczynna, zmęczona, głodna.
- B. Pracowita, zapobiegliwa, uprzejma.
- C. Zaradna, gościnna, żwawa.
- D. Skąpa, nieużyta, opryskliwa.

14. Jakie pouczenie wypływa z wiersza Anny Kamieńskiej?

- A. Trzeba się dzielić z potrzebującymi.
- B. Nie warto prosić o pomoc i wsparcie.
- C. Powinno się przyjmować okazaną pomoc.
- D. Nie należy pokazywać obcym swego dobytku.

Nagle z wody wynurzyła się precudna postać. Była to dziewczina nadziemskiej urody; do pasa panna nad podziw urodziwa, od pasa ryba srebrzystą łuską błyszcząca. W świetle księżyca widać ją było doskonale. Miała kruczoczarne włosy, pierścieniami spływające na białą, jak z marmuru wyrzeźbioną szyję; szafirowe oczy patrzyły dziwnie przejmująco i smutno, a ozdobiona lekkim rumieńcem twarzyczka tchnęła czarodziejskim urokiem.

Na podstawie książki: A. Oppman, *Legendy warszawskie*

15. Opisując syrenę, autor tekstu użył najwięcej

A. epitetów. B. przenośni. C. porównań. D. wyrazów dźwiękonaśladowczych.

Lipiec z pszczoł kapelą

Lipiec z pszczoł kapelą
czuwa nad ogrodem,
więc mu ogrodniczka
niesie chleba z miodem.

Ewa Szelburg-Zarembina

16. Co jest charakterystyczną cechą tego wiersza?

A. Jest rozbudowaną przenośnią.
B. Jest oparty na porównaniu.
C. Zawiera wiele epitetów.
D. Zawiera wyrazy dźwiękonaśladowcze.

17. Które wersy wiersza się rymują?

A. 1 i 2. B. 2 i 3. C. 2 i 4. D. 1 i 4.

(1) „Czerwone jabłuszka,
(2) Żłociste gruszcзки
(3) Świecą się jak gwiazdy
(4) Pomiędzy listeczki.”

18. We fragmencie wiersza epitety występują w wersach

A. 1 i 2. B. 2 i 3. C. 3 i 4. D. 1 i 4.

19. Poetyckie sformułowanie „jabłka na drzewach tańczą” to

A. epitet.
B. przenośnia.
C. porównanie.
D. wyrazy dźwiękonaśladowcze.

Zoologiczny talent

(fragment)

„Jacek odważny jest jak lew
I w wodzie czuje się jak ryba.
Jak jeleń biega pośród drzew,
A z trampoliny jak ptak śmiga.
Po płotach łązi niby kot (...)"

I. Sikirycki

20. We fragmencie wiersza najwięcej jest

- A. epitetów.
- B. przenośni.
- C. porównań.
- D. wyrazów dźwiękonaśladowczych.

21. Para rymujących się wyrazów to

- A. lew – drzew.
- B. lew – ryba.
- C. ryba – drzew.
- D. ryba – kot.

[...] Hermes był synem najwyższego z bogów greckich, gromowładnego Zeusa i Mai – córki Atlasa. Był to bóg bardzo życzliwy ludziom. Opiekował się zbłąkanymi wędrowcami. Kupcom pomagał w handlu i wymianie towarów – wymyślił dla nich miarę i wagę, wymyślił także liczby i prawa rządzące rachunkiem. Mówców nauczył przekonywania i pięknego formułowania myśli. Młodzież zachęcał do ćwiczeń gimnastycznych dających siłę, zręczność i zdrowie. Wynalazł litery alfabetu. Piękny dar pisania był największym dobrodziejstwem, jakie uskrzydłony syn Mai wyświadczył człowiekowi. [...]

22. Powyższy tekst jest fragmentem

- A. legendy.
- B. mitu.
- C. baśni.
- D. opowiadaniem.

23. Oznaką władzy ojca Hermesa jest

- A. trójząb.
- B. lira.
- C. błyskawica.
- D. łuk.

Saba

A Saba zrozumiał, o co chodzi – i w jednym skoku znalazł się przy dzieciach. Sierść zjeżyła mu się na karku i grzbiecie, oczy zapłonęły czerwono, w piersiach i w potężnej gardzieli zahuczał jakby grzmot.

A następnie wargi pomarszczonej paszczy podnosiły się zwolna w górę – i zęby oraz długie na cal białe kły ukazały się aż do krwawych dziąseł. Olbrzymi brytan począł teraz zwracać głowę w prawo i w lewo, jakby chciał pokazać dobrze Sudańczykom i Beduinom swój straszliwy garnitur, powiedzieć im: – Patrzcie! Oto, czym będę bronił dzieci.

H. Sienkiewicz, *W pustyni i w puszczy*, Warszawa 1956.

- 24.** Narrator przedstawia Sabę jako
- A. niedużego, sympatycznego, przywiązanego do dzieci psa.
 - B. pogodnego i skorego do zabawy, choć dużego już psa.
 - C. spokojnego olbrzyma cieszącego się na widok ludzi.
 - D. olbrzyma gotowego do walki w obronie dzieci.

- 25.** Słowo *garnitur* oznacza w tym tekście
- A. wygląd psa.
 - B. sierść psa.
 - C. uzębienie Saby.
 - D. ogromny pysk Saby.

Cztery łapy

Już od dawna, od zarania,
Poprzez wszystkie wieki,
Ciagną się popiskiwanie,
Skomlenia i szczeki.
Idą pełne animuszu,
Wspólną z nami drogą,
Cztery łapy,
Para uszu,
Oczy,
Nos
I ogon.

Mniej tragiczne jest rozstanie,
Snucie się po kątach;
Nawet rozpacz, moim zdaniem,
Inaczej wygląda,
Jeśli na kanapie z pluszu
Leżeć z tobą mogą
Cztery łapy,
Para uszu,
Oczy,
Nos
I ogon.

Ludwik Jerzy Kern

- 26.** Podmiotem mówiącym w tym wierszu jest
- A. człowiek pogrążony w rozpacz.
 - B. miłośnik psów.
 - C. ktoś snujący się po kątach.
 - D. miłośnik kotów.
- 27.** Główną myślą wiersza jest przekonanie, że
- A. rozstanie może być powodem ludzkiej rozpacz.
 - B. ludzie zrozpaczeni snują się po kątach.
 - C. dobrze jest mieć w domu wygodną pluszową kanapę.
 - D. pies pomaga człowiekowi przetrwać trudne chwile.

[...] Kosmogonik udał się w najdziksze góry Aktynurii i szukał przez trzy dni kryształów kadmu, a kiedy je znalazł, na blachę rozplaszczyl, bijąc palladowymi głazami. Wykroił z blachy kadmowej nauszники i kładł je na progach wszystkich domostw. Palatynidzi zaś, którzy je znajdowali, zdziwieni, nakładali je zaraz, bo była zima. [...]

Stanisław Lem, *Bajki robotów (Uranowe uszy)*, Książnica, Katowice 1989

28. Powyższy tekst pochodzi

- A. z artykułu prasowego.
- B. z kroniki historycznej.
- C. z literatury fantastycznej.
- D. z poradnika majsterkowicza.

29. Kosmogonik szukał kryształów kadmu w górach Aktynurii w celu

- A. ochrony Palatynidów.
- B. pokrycia dachów blachą.
- C. umocnienia progów domostw.
- D. uzyskania palladowych głazów.

Fontanna

Płakała woda w fontannie
nieustannie,
zaplatała się w warkocze na wietrze,
myślała, że za wiatrem wyciecze.
Iskry strugał z niej każdy połysk,
światłem biegła od góry do dołu.
Coraz snop kryształu się zwiększał,
nigdy nie trysła tęczą.

Kazimiera Iłakowiczówna

30. Sformułowanie *Iskry strugał z niej każdy połysk* zawiera

- A. porównanie.
- B. przenośnię.
- C. wyraz dźwiękonaśladowczy.
- D. epitet.

31. Cechy tego utworu świadczą, że jest on tekstem

- A. popularnonaukowym.
- B. użytkowym.
- C. poetyckim.
- D. publicystycznym.

Jeśli...

Jeśli potrafisz wypełnić bezlitosny czas,
Każdą sekundę, co staje się wiekiem,
Twoją stanie się Ziemia i wszystko wśród nas
i... coś więcej, mój synu, staniesz się CZŁOWIEKIEM.

Rudyard Kipling

- 32.** „Bezlitosny czas” to w tym wierszu
A. czas przykrych przeżyć u schyłku życia.
B. okres dzieciństwa.
C. szybko upływający czas.
D. marnotrawiony czas.
- 33.** Ten wiersz skierowany jest do
A. młodego człowieka.
B. człowieka u schyłku życia.
C. człowieka z dużym życiowym doświadczeniem.
D. człowieka, który popełnił poważny błąd życiowy.
- 34.** Które wyrażenie najlepiej oddaje nastrój tego wiersza?
A. Beztroska radość.
B. Głęboki smutek.
C. Powaga i zaduma.
D. Przygnębienie i rezygnacja.
- 35.** Główną myśl wiersza najlepiej oddaje stwierdzenie, że
A. ważne jest, aby przyjemnie spędzać czas.
B. człowiek musi zdobyć panowanie nad naturą.
C. trzeba mądrze, pożytecznie i godnie przeżyć swój czas.
D. nie należy przejmować się przemijaniem czasu.

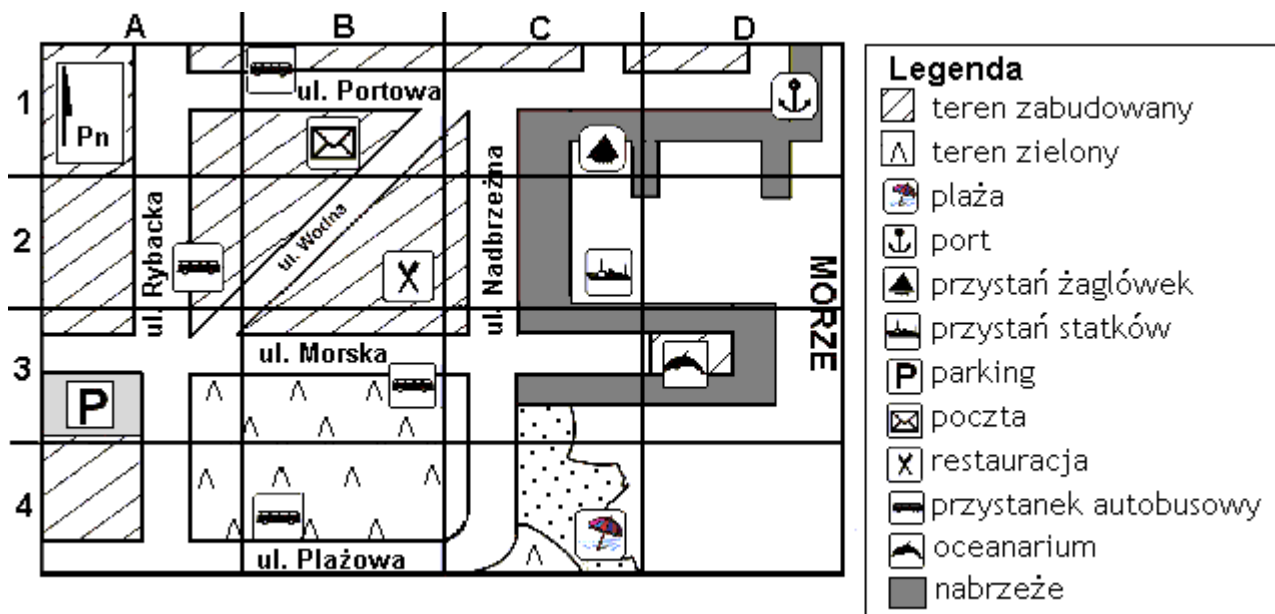
- (1) Wiatr na gałązce
(2) mówi szelestem:
(3) choć mnie nie widać,
(4) ale jestem.

T. Fangrat

- 36.** Słowa zawarte w wersie 3. i 4. wypowiada
A. gałązka. B. szeleste. C. wiatr. D. las.
- 37.** Wyraz dźwiękonaśladowczy występuje w wersie
A. 1. B. 2. C. 3. D. 4.

MAPY, PLANY

Fragment planu miasta

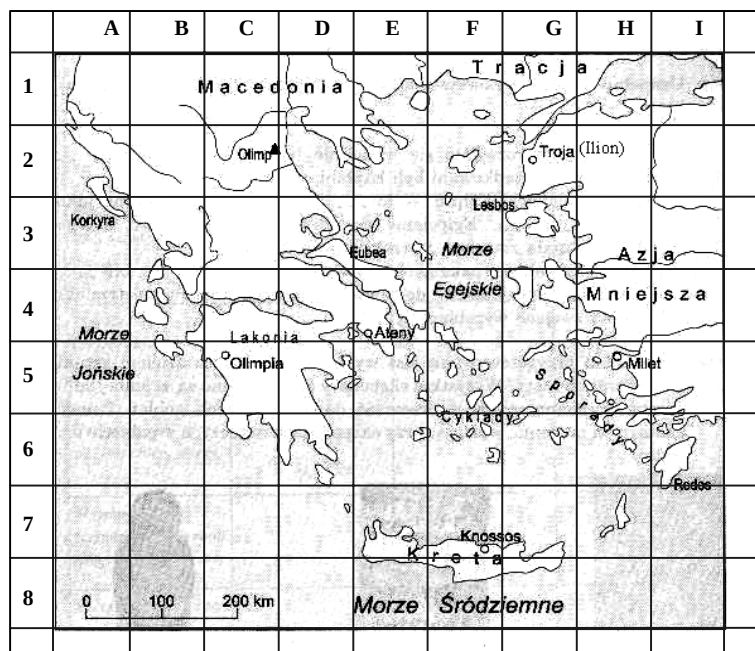
1. Oceanarium znajduje się na planie w prostokącie oznaczonym współrzędnymi
A. (C1) B. (C2) C. (D1) D. (D3)
2. Do oceanarium najbliżej jest z przystanku autobusowego znajdującego się przy ulicy
A. Rybackiej. B. Morskiej. C. Portowej. D. Plażowej.
3. Aby dojść z oceanarium najkrótszą drogą do parkingu, należy pójść w kierunku
A. północnym. B. wschodnim. C. południowym. D. zachodnim.

Jedyne w Polsce technikum pszczelarskie znajduje się w Pszczelej Woli.

4. W jakim kierunku od Warszawy znajduje się Pszczela Wola?
A. Południowo-zachodnim.
B. Południowo-wschodnim.
C. Północno-wschodnim.
D. Północno-zachodnim.

Mapa starożytnej południowo-wschodniej Europy

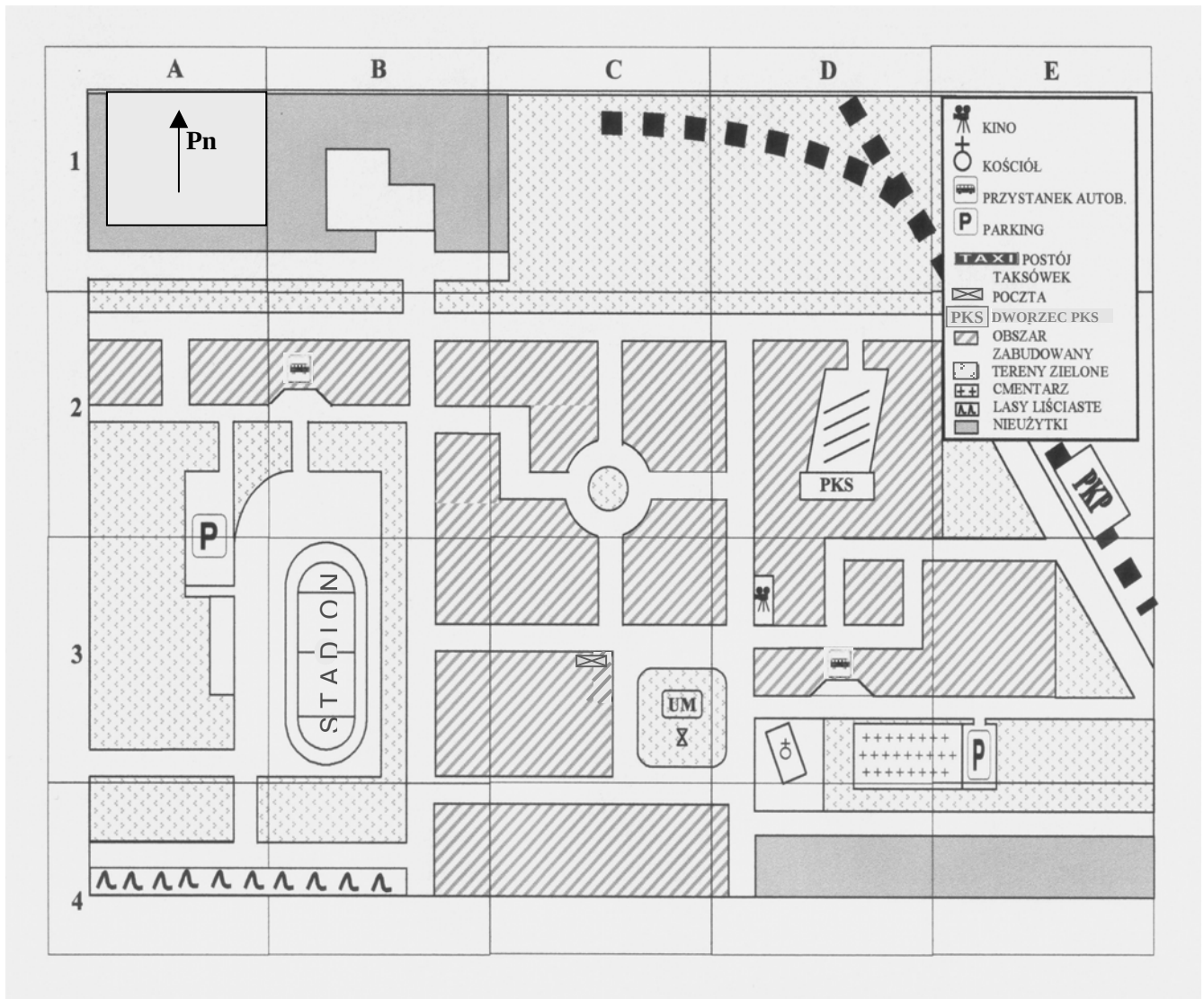
5. Góra Olimp znajduje się na mapie w kwadracie o współrzędnych

- A. (C5) B. (E4) C. (G2) D. (C2)

6. Troja znajduje się od góry Olimp na

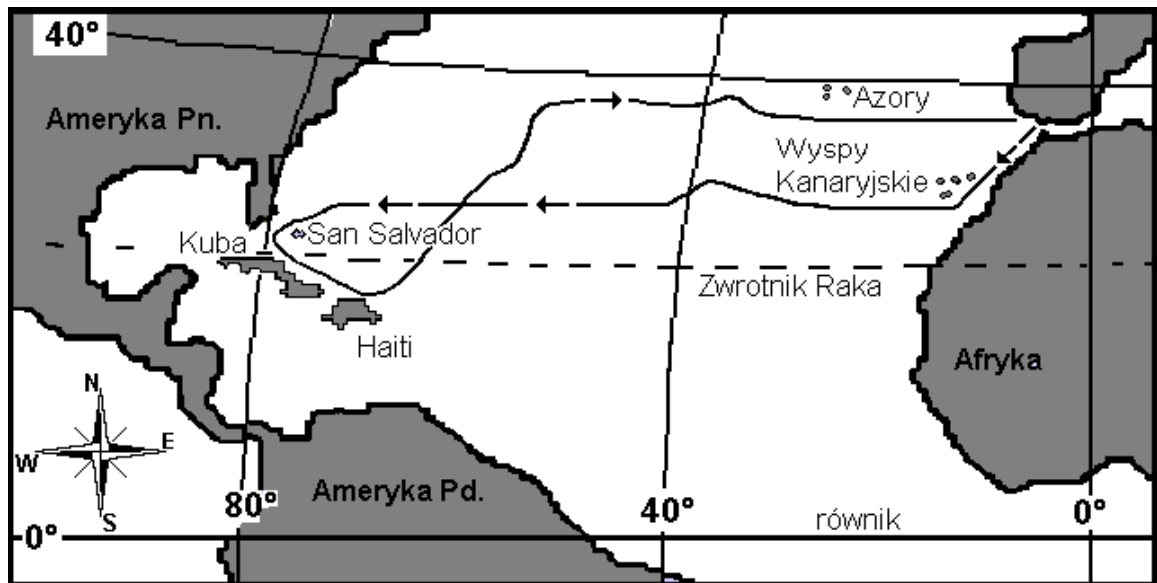
- A. północ. B. południe. C. wschód. D. zachód.

Plan miasta

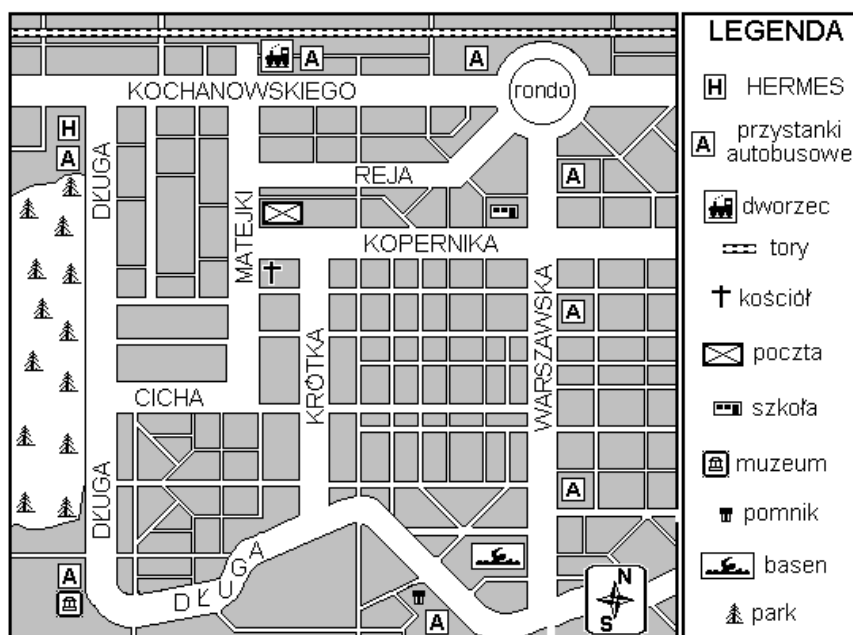
7. W prostokącie oznaczonym współrzędnymi (D3) znajdują się
 - A. kino, poczta, kościół.
 - B. kino, parking, przystanek autobusowy.
 - C. kino, parking, poczta.
 - D. kino, kościół, przystanek autobusowy.
8. Stadion znajduje się na planie w prostokącie oznaczonym współrzędnymi
 - A. (C2)
 - B. (C3)
 - C. (B3)
 - D. (B1)
9. Poczta znajduje się od stadionu w kierunku
 - A. północnym.
 - B. południowym.
 - C. wschodnim.
 - D. zachodnim.
10. Najbliżej stadionu znajdują się
 - A. obszary zabudowane.
 - B. lasy liściaste.
 - C. tereny zielone.
 - D. nieużytki.

Na mapie przedstawiono trasę I wyprawy Krzysztofa Kolumba.

11. Trasa wyprawy przebiegała
 - A. tylko po półkuli zachodniej.
 - B. tylko po półkuli wschodniej.
 - C. tylko po półkuli południowej.
 - D. po półkuli południowej i północnej.
12. Wypływając z Europy, statki Kolumba skierowały się na
 - A. południowy zachód.
 - B. południowy wschód.
 - C. północny zachód.
 - D. północny wschód.
13. Podczas I wyprawy Kolumb odkrywał nowe wyspy w następującej kolejności:
 - A. Kuba – San Salvador – Haiti.
 - B. Haiti – San Salvador – Kuba.
 - C. Kuba – Haiti – San Salvador.
 - D. San Salvador – Kuba – Haiti.

Fragment planu miasta

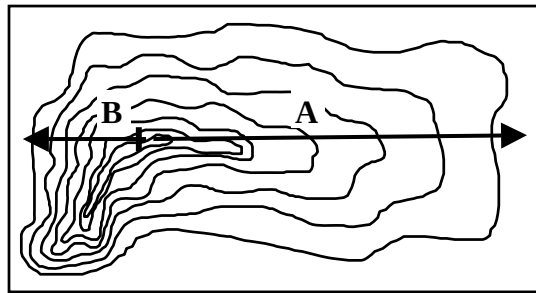
14. Autobus, jadąc ulicą Warszawską w stronę ronda, porusza się w kierunku
 A. wschodnim. B. południowym. C. zachodnim. D. północnym.
15. Na skrzyżowaniu Kochanowskiego i Długiej autobus skręca w Długą. Na ulicy Długiej pierwszy przystanek jest przy Hermesie, a drugi – przy
 A. muzeum. B. pomniku. C. rondzie. D. dworcu.
16. Od ronda w kierunku południowo-zachodnim biegnie część ulicy
 A. Kochanowskiego. B. Warszawskiej. C. Reja. D. Kopernika.

Plan supermarketu

17. Wskaż właściwą informację, którą uzyskasz na podstawie powyższego planu.
 A. Kasetę do magnetowidu kupisz w sektorze 2.
 B. Lodówkę możesz kupić w sektorze 11.
 C. Bogaty wybór serów znajdziesz w sektorze 5.
 D. Kartonik soku jabłkowego kupisz w sektorze 7.

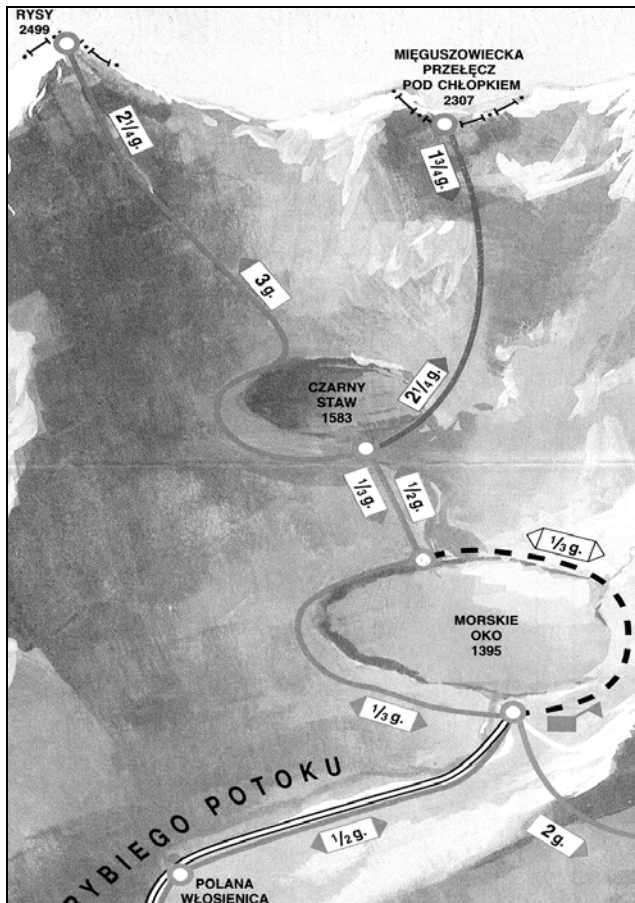
Na planie przedstawiono dwie trasy zjazdowe A i B.

18. Którą z podanych informacji można odczytać z planu?

- A. Trasa A jest bardziej stroma i dłuższa od trasy B.
- B. Trasa A jest dłuższa i mniej stroma niż trasa B.
- C. Trasa B jest krótsza i mniej stroma od trasy A.
- D. Obie trasy są tak samo strome i A jest dłuższa od B.

Plan szlaku turystycznego

LEGENDA

- ≡≡≡ Szlaki turystyczne
- Nieznakowane ścieżki turystyczne
- == Drogi
- Punkty węzłowe (początki, końce i skrzyżowania szlaków)
- 2 g. Czas przejścia szlakiem w kierunku zwrotu strzałki, między punktami węzłowymi
- 1/6 g. Czas przejścia szlakiem między punktami węzłowymi - jednakowy w obu kierunkach
- 🏠 Schronisko turystyczne
- 🕒 Jaskinia
- P Parking
- |-|-• Granica państwa
- Kolej linowa
- ✚ Kościoły, kaplice

Szlaki turystyczne Tatr Polskich,
Wydawnictwo NEFRYT,
Szczecin 1999.

19. Na planie droga dochodzi do punktu węzłowego przy

- A. Czarnym Stawie.
- B. schronisku.
- C. granicy państwa.
- D. jaskini.

Mapa Polski

20. Który z zapisów odpowiada skali zamieszczonej mapy?

- A. 1 cm – 10 km B. 1 cm – 100 km C. 1 cm – 1 km D. 1 cm – 1000 km

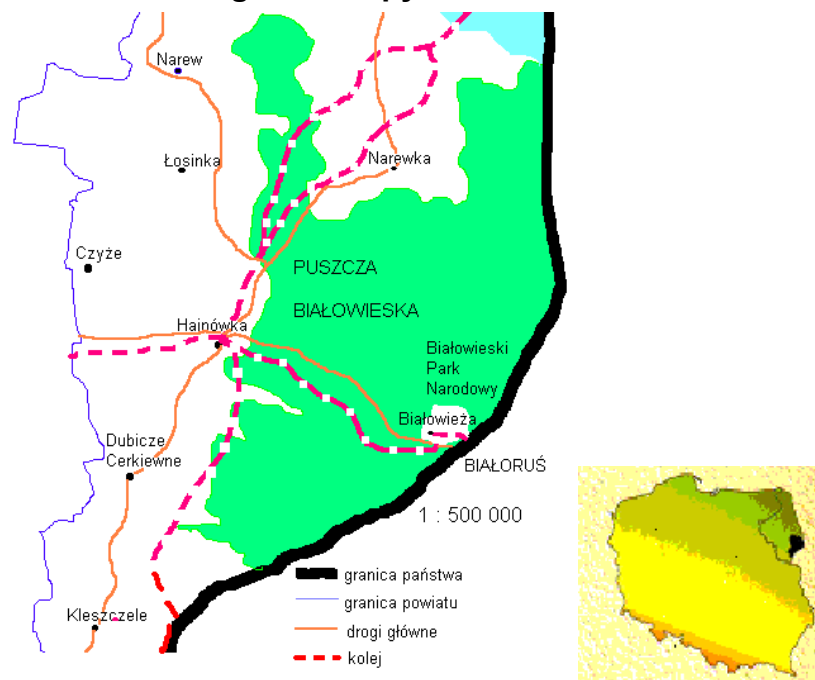
21. W jakim kierunku od Wrocławia leży Olsztyn?

- A. Północnym.
B. Wschodnim.
C. Północno-wschodnim.
D. Południowo-zachodnim.

22. Która granica Polski przebiega wzdłuż Odry i Nysy Łużyckiej?

- A. Wschodnia. B. Południowa. C. Północna. D. Zachodnia.

Fragment mapy Polski

23. W jakiej części Polski leży Puszcza Białowieska?

- A. Północno-wschodniej.
- B. Północnej.
- C. Południowo-wschodniej.
- D. Wschodniej.

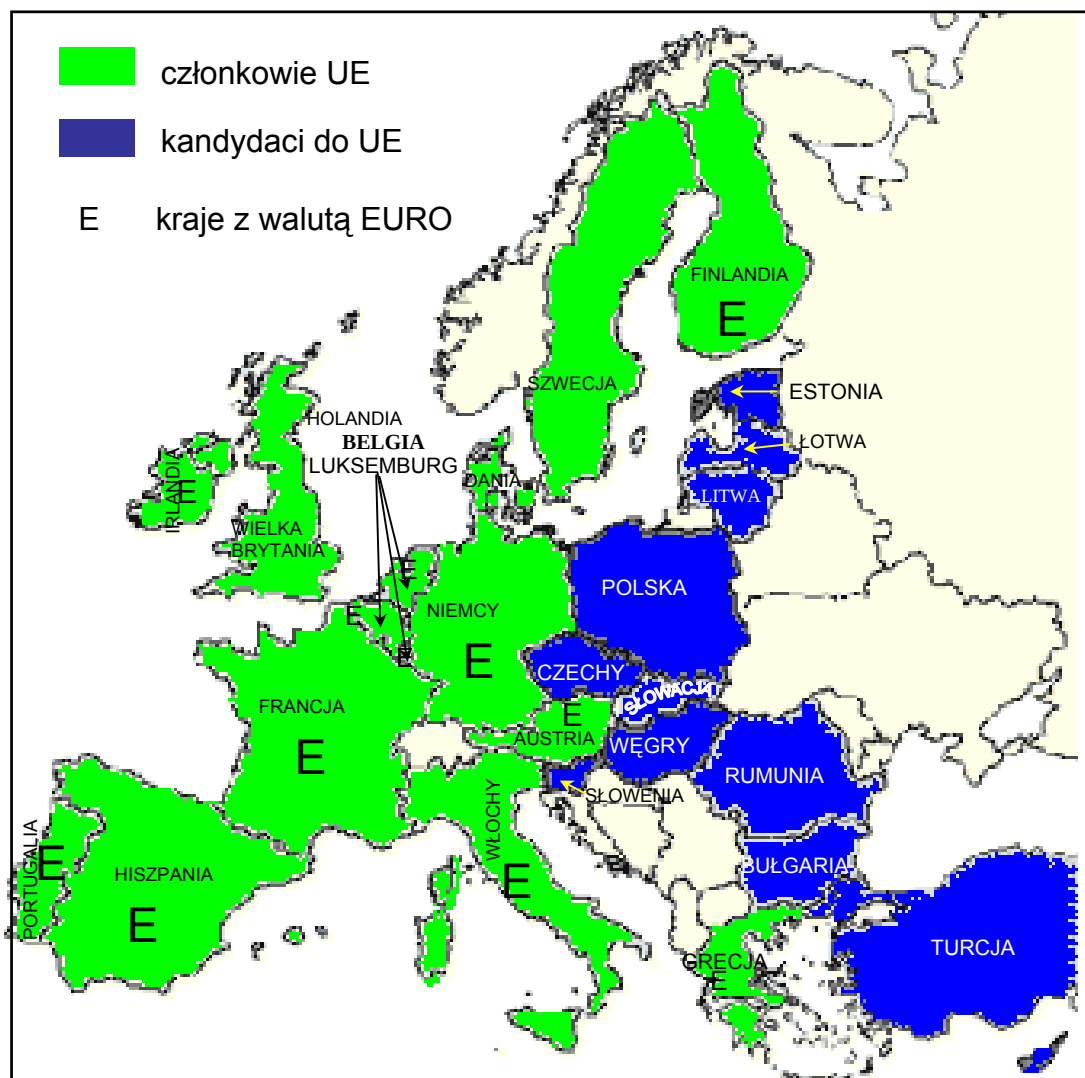
24. Przez Puszcę Białowieską przebiega granica Polski

- A. z Litwą.
- B. z Białorusią.
- C. z Rosją.
- D. z Ukrainą.

25. Przez które miasto przechodzą drogi główne i linia kolejowa?

- A. Przez Hajnówkę.
- B. Przez Czyże.
- C. Przez Narew.
- D. Przez Kleszczele.

Mapa Europy z 2000 r.

26. Grecja położona jest od Polski na

- A. Wschód.
- B. Północ.
- C. Południe.
- D. Zachód.

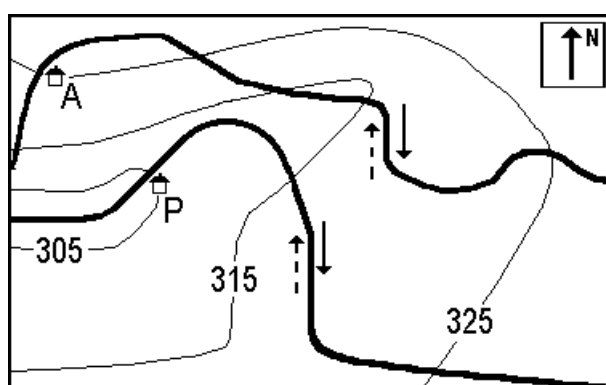
27. Turysta chce jechać z Polski na Sycylię wyłącznie przez państwa, w których obowiązuje waluta EURO. Którą trasę powinien wybrać?

- A. Niemcy – Szwajcaria – Włochy.
- B. Czechy – Austria – Włochy.
- C. Słowacja – Austria – Włochy.
- D. Niemcy – Austria – Włochy.

28. Spośród państw sąsiadujących z Polską waluta EURO obowiązuje

- A. na Litwie.
- B. w Niemczech.
- C. na Słowacji.
- D. w Czechach.

Na mapie poziomicowej grubymi liniami zaznaczono rzekę i drogę oraz domy Adama [A] i Piotra [P].

29. Aby Piotr ze swojego podwórka mógł zobaczyć dom Adama, powinien patrzeć w kierunku

- A. północno-wschodnim.
- B. północno-zachodnim.
- C. południowo-wschodnim.
- D. południowo-zachodnim.

30. Adam wybudował swój dom na wysokości

- A. 325 m nad poziomem morza.
- B. 320 m nad poziomem morza.
- C. 315 m nad poziomem morza.
- D. 310 m nad poziomem morza.

31. Pamiętaj, że tylko jedna z grubych linii zaznaczonych na mapie jest rzeką. Nad rzeką stoi dom

- A. Adama, a rzeka płynie w kierunku wskazanym przez strzałkę - - - ➔ .
- B. Piotra, a rzeka płynie w kierunku wskazanym przez strzałkę - - - ➔ .
- C. Adama, a rzeka płynie w kierunku wskazanym przez strzałkę ➔ .
- D. Piotra, a rzeka płynie w kierunku wskazanym przez strzałkę ➔ .

Mapa pogody

32. Z mapy odczytaj i zapisz prognozę pogody dla Warszawy.

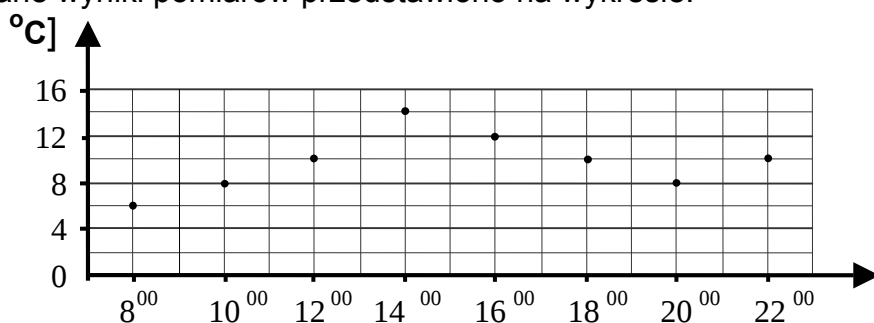
.....

.....

.....

WYKRESY

Pewnego dnia w Letniewie przeprowadzano pomiary temperatury powietrza. Zanotowane wyniki pomiarów przedstawiono na wykresie.

1. Co ile godzin dokonywano pomiarów temperatury?

- A. 1 B. 2 C. 3 D. 4

2. Jaka temperatura była o godzinie szóstej po południu?

- A. 12°C B. 10°C C. 9°C D. 8°C

3. Które zdanie jest prawdziwe?

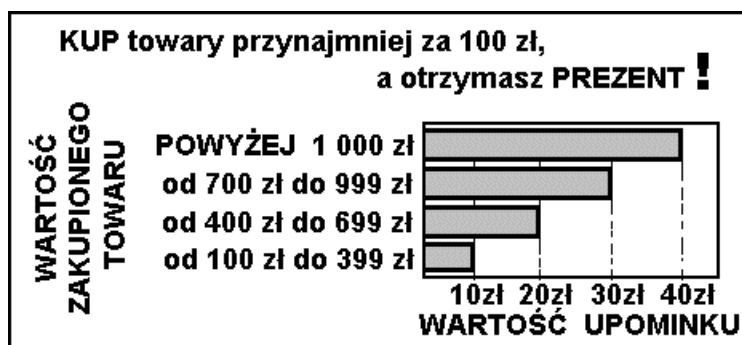
- A. O 8⁰⁰ i 20⁰⁰ była taka sama temperatura.
 B. O godzinie 10⁰⁰ było cieplej niż o 20⁰⁰.
 C. 12°C było o godzinie 16⁰⁰.
 D. 16°C było o godzinie 14⁰⁰.

Wpływ dyscyplin sportowych na rozwój sprawności serca i płuc

4. Z danych przedstawionych na wykresie wynika, że sprawność serca i płuc najlepiej rozwijają

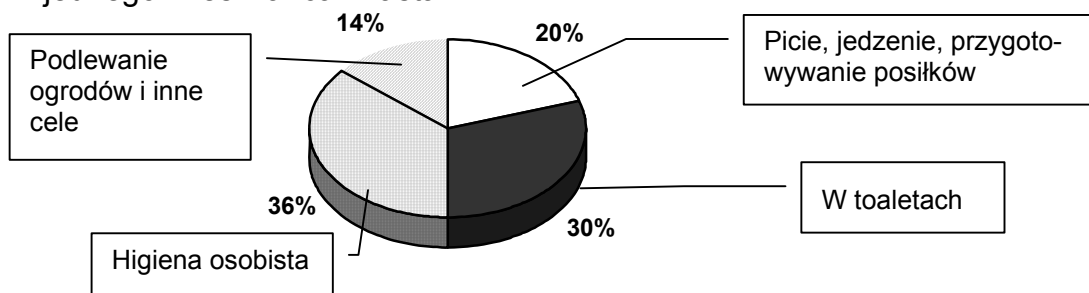
- A. bieganie i pływanie.
 B. bieganie i chód.
 C. chód i jazda na rowerze.
 D. jazda na rowerze i pływanie.

5. Jakiej wartości upominek dostanie Ania, jeżeli kupiła towary za 185 zł?

- A. 10 zł
- B. 20 zł
- C. 30 zł
- D. 40 zł

Na diagramie kołowym przedstawiono w procentach zużycie wody na dobę przez jednego mieszkańca miasta.

6. Ile procent wody zużywa mieszkaniec miasta w ciągu doby do picia, jedzenia i przygotowania posiłków?

- A. 14
- B. 20
- C. 30
- D. 36

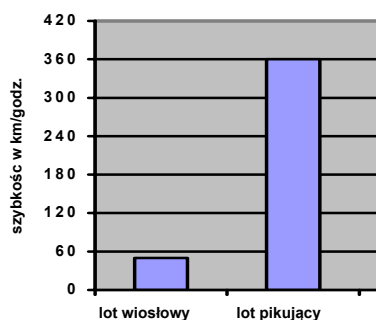
7. Jaką część wody mieszkaniec miasta zużywa przeciętnie w toaletach?

- A. $\frac{3}{10}$
- B. $\frac{1}{3}$
- C. $\frac{2}{5}$
- D. $\frac{1}{2}$

8. Ile procent wody zużywa przeciętnie w ciągu doby mieszkaniec miasta do higieny osobistej oraz podlewania ogrodów i na inne cele gospodarcze?

- A. 34
- B. 36
- C. 50
- D. 66

Diagram przedstawia szybkości, jakie może rozwijać sokół w czasie różnych rodzajów lotu.

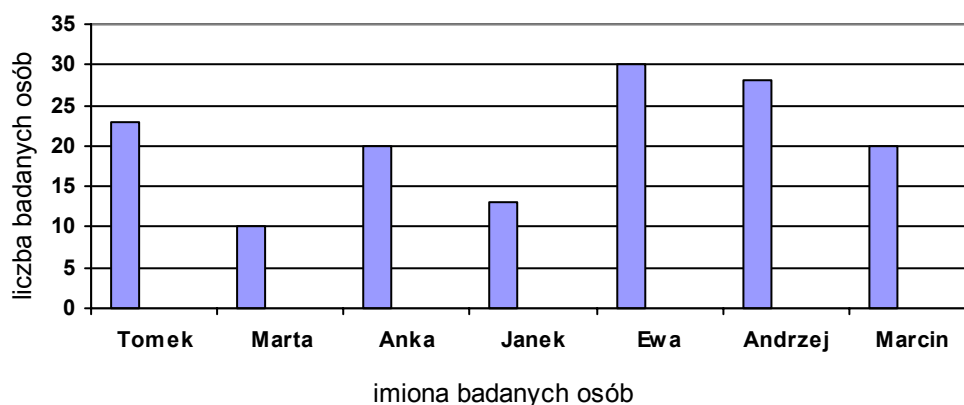
9. Jaka szybkość rozwija sokół w czasie lotu wiosłowego?

- A. 50 km/godz. B. 60 km/godz. C. 300 km/godz. D. 360 km/godz.

10. Z jaką szybkością spada sokół na ofiarę w czasie lotu pikującego?

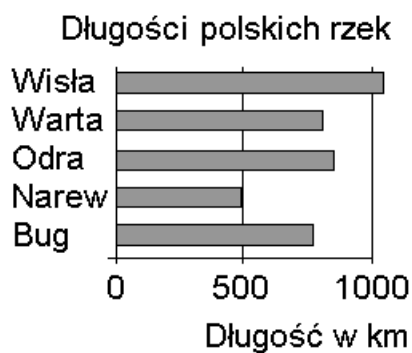
- A. 5 km/min B. 100 m/s C. 6 km/min D. 3,6 km/min

Uczniowie przeprowadzili w szkole badania dotyczące najbardziej popularnych imion. Wyniki przedstawili na diagramie.

11. Jakie imię męskie najrzadziej występowało wśród badanych osób?

- A. Tomek. B. Janek. C. Andrzej. D. Marcin.

12. Z wykresu wynika, że

- A. Odra jest dłuższa od Wisły.
 B. Warta jest dłuższa od Odry.
 C. Odra jest dłuższa od Bugu.
 D. Bug jest dłuższy od Wisły.

TABELLE

Prędkość poruszania się ryb w km/godz.	
łosoś	20
marlin	110
rekin	40
tuńczyk	100

1. W którym szeregu uporządkowano ryby od najwolniej do najszybciej poruszającej się w wodzie?

- A. Marlin, tuńczyk, łosoś, rekin.
- B. Łosoś, marlin, rekin, tuńczyk.
- C. Marlin, łosoś, tuńczyk, rekin.
- D. Łosoś, rekin, tuńczyk, marlin.

W sklepie „Bartnik” różne odmiany miodu są sprzedawane wyłącznie w opakowaniach oferowanych w cenniku:

Odmiana miodu	Cena 1 słoika miodu (w złotych)	
	masa 0,25 kg	masa 0,5 kg
akacjowy	6,20	10,80
gryczany	5,80	10,50
lipowy	6,40	10,80
wielokwiatowy	4,50	8,00
wrzosowy	10,80	18,00

2. Które zdanie o miodach sprzedawanych w sklepiku „Bartnik” jest prawdziwe?

- A. Mały słoik miodu wrzosowego kosztuje tyle, co duży gryczanego.
- B. Miód akacjowy jest najdroższy, a wielokwiatowy najtańszy.
- C. Najbardziej zbliżone są ceny miodu wielokwiatowego i wrzosowego.
- D. Duże słoiki miodu lipowego i akacjowego mają tę samą cenę.

3. Agata potrzebuje do upieczenia pierników 0,4 kg miodu. Kupuje ten miód w sklepie „Bartnik”. Ile zapłaci, jeśli chce wydać jak najmniej pieniędzy?

- A. 4,50 zł
- B. 9 zł
- C. 8 zł
- D. 6,40 zł

Wyprawy Krzysztofa Kolumba

Wyprawa	Lata	Liczba statków	Liczba ludzi
I	1492 – 1493	3	120
II	1493 – 1496	17	1 500
III	1498 – 1500	6	300
IV	1502 – 1504	4	150

4. Do stałego lądu Ameryki Kolumb dopłynął w 1498 r. Było to podczas wyprawy, w którą

- A. wypłynęło 17 statków.
- B. wypłynęło 6 statków.
- C. wypłynęły 4 statki.
- D. wypłynęły 3 statki.

5. Który z wykresów poprawnie przedstawia dane zawarte w tabeli?

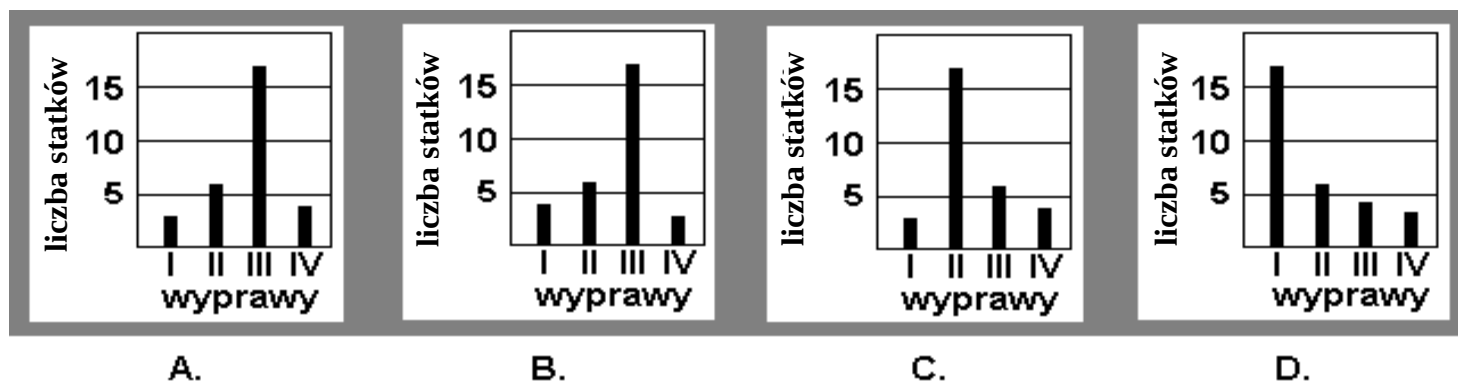

Tabela przedstawia dane dotyczące planet Układu Słonecznego

Planeta	Średnia odległość od Słońca w mln km	Średnica w km
Merkury	57,9	4 878
Wenus	108	12 102
Ziemia	150	12 756
Mars	228	6 787
Jowisz	778	142 984
Saturn	1 426	120 536
Uran	2 868	51 118
Neptun	4 494	50 538
Pluton	5 900	2 300

Na podstawie *Atlasu Układu Słonecznego NASA*, Prószyński i S-ka, Warszawa 1999

6. Która planeta Układu Słonecznego znajduje się najdalej od Słońca?

- A. Uran.
- B. Pluton.
- C. Jowisz.
- D. Ziemia.

7. O ile km średnica Ziemi jest większa od średnicy Marsa?

- A. O 378 km.
- B. O 654 km.
- C. O 5 969 km.
- D. O 19 543 km.

Tabela przedstawia niektóre dawne rekordy olimpijskie oraz wyniki osiągnięte na igrzyskach olimpijskich w Sydney i Atenach.

Konkurencja	Najlepszy wynik uzyskany na pierwszych igrzyskach w Atenach (1896)	Rekord olimpijski przed igrzyskami w Sydney (2000)	Najlepszy wynik na igrzyskach w Sydney
bieg 100 m	12,0 s	9,84 s	9,87 s
bieg 200 m	22,2 s	19,32 s	20,09 s
bieg 400 m	54,2 s	43,39	43,84 s
bieg 1500 m	4 min 33,2 s	3 min 32,53 s	4 min 5,1 s
maraton	2 godz. 58 min 50 s	2 godz. 9 min 21 s	2 godz. 10 min 11 s
pływanie 400 m stylem dowolnym	5 min 36,8 s	3 min 45 s	3 min 40,59 s
pływanie 100 m stylem dowolnym	1 min 22,2 s	48,74 s	47,84 s

8. Ile wynosił najlepszy wynik w biegu na 200 m na igrzyskach w Atenach?

- A. 22,2 s B. 19,32 s C. 54,2 s D. 12,0 s

9. W jakich dyscyplinach poprawiono rekordy na igrzyskach w Sydney?

- A. W biegu na 100 m i 200 m.
 B. W pływaniu na 100 m i 400 m.
 C. We wszystkich konkurencjach biegowych.
 D. W pływaniu na 400 m i w maratonie.

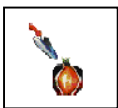
Temperatura wody	Ilość tlenu w 1 l wody
0 °C	47 cm³
10°C	37 cm³
20°C	30 cm³
30°C	26 cm³
40°C	22 cm³
50°C	20 cm³

10. Z tabeli wynika, że ilość tlenu rozpuszczonego w wodzie

- A. rośnie ze wzrostem temperatury.
 B. jest jednakowa w każdej temperaturze.
 C. maleje ze wzrostem temperatury.
 D. jest najwyższa w temperaturze 50°C.

Kalendarz upraw wybranych roślin cebulowych

	marzec	kwiecień	maj	czerwiec	lipiec	sierpień	wrzesień
krokus							
tulipan	 	 	 	 	 		
narcyz	 	 	 			 	
hiacynt	 	 	 	 			

wykopywanie

podlewanie

przechowywanie

sadzenie

Na podstawie: *Kalendarz upraw roślin cebulowych*, Floraland

11. Ile gatunków roślin, spośród przedstawionych w tabeli, nie wymaga podlewania w okresie kwitnienia?

- A. 1 B. 2 C. 3 D. 4

12. Które rośliny mają najkrótszy okres kwitnienia?

- A. Narcyzy. B. Krokusy. C. Hiacynty. D. Tulipany.

13. Cebule hiacyntów przed wysadzeniem do gruntu przechowuje się w skrzynkach przez

- A. pół miesiąca. B. półtora miesiąca. C. dwa miesiące. D. dwa i pół miesiąca.

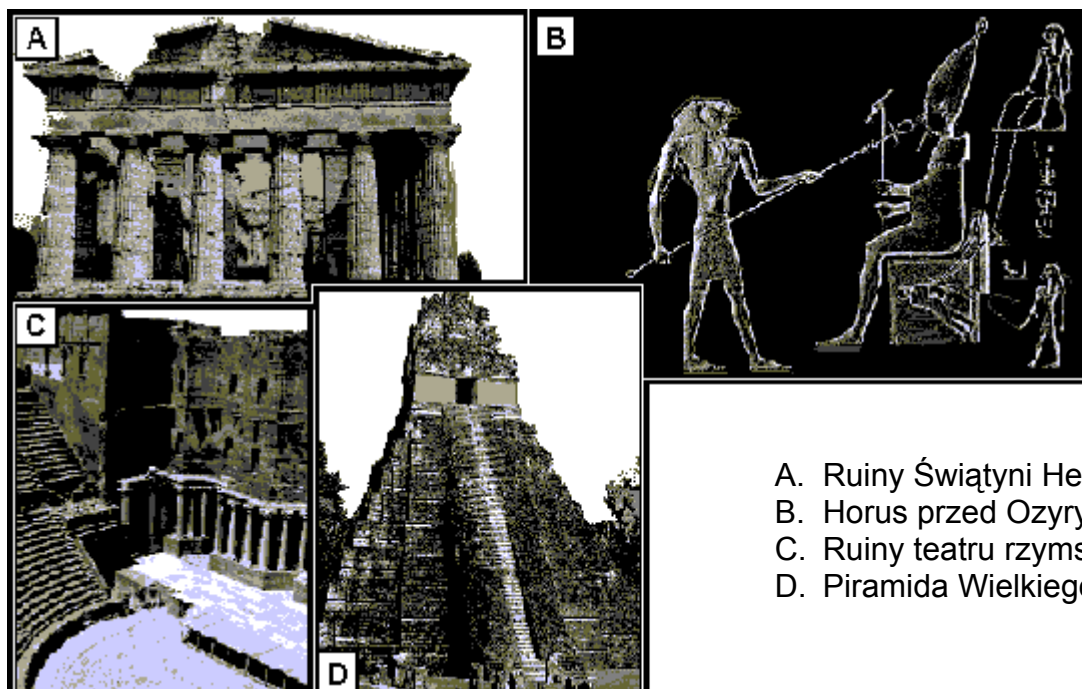
RYSUNKI

1. Przedstawione na ilustracji berło, jabłko i korona są symbolami władzy

- A. faraona.
- B. króla
- C. marszałka.
- D. hetmana.

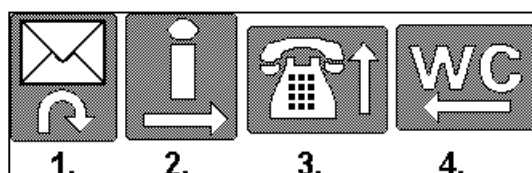

2. Który z zabytków kultury jest dziełem dawnych mieszkańców Ameryki?

- A. Ruiny Świątyni Hery.
- B. Horus przed Ozyrysem.
- C. Ruiny teatru rzymskiego.
- D. Piramida Wielkiego Jaguara.

Tablica informacyjna

Informacje napisane za pomocą powyższych znaków Piotr zrozumiał następująco:

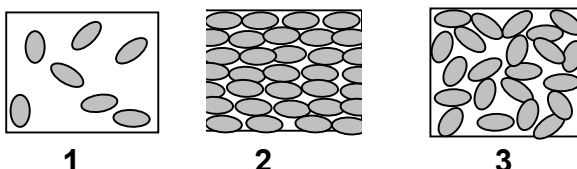
- 1. Jeśli zawrócę, to dojdę do poczty.
- 2. Biuro udzielające informacji znajdę, kierując się w prawo.
- 3. Aby dojść do telefonu, trzeba iść przed siebie.
- 4. Aby skorzystać z toalety, należy iść w lewo.

3. Które informacje Piotr zrozumiał prawidłowo?

- A. Tylko pierwszą.
- B. Tylko drugą.
- C. Tylko trzecią.
- D. Wszystkie.

4. Rysunki przedstawiają modele budowy cząsteczkowej wody w różnych stanach skupienia. Rysunki 1, 2, 3 przedstawiają kolejno:

- A. lód, wodę, parę wodną.
- B. parę wodną, lód, wodę.
- C. wodę, parę wodną, lód.
- D. lód, parę wodną, wodę.

TEKSTY UŻYTKOWE

Kacper kupił chleb, który był pokrojony na równej wielkości kromki i miał długi okres przydatności do spożycia. Oto etykieta z opakowania tego chleba:

Chleb żytni	
Masa netto: 500 g	100 g chleba zawiera przeciętnie:
Liczba kromek: 10	30,0 g węglowodanów,
<i>Najlepiej spożyć przed 31. 01. 2004 r.</i>	5,5 g białka,
Wartość energetyczna 100 g chleba: 154 kcal	1,5 g tłuszczu,
	9,0 g błonnika.

1. Chleb został kupiony 30. 09. 2003 r. Ile miesięcy najdłużej można go było przechowywać zgodnie z zaleceniem na etykiecie?

- A. 3 B. 4 C. 7 D. 8

Mama kupiła kartonik mleka. Oprócz wymienionych na opakowaniu składników podstawowym jego składnikiem jest woda.

2. Jaki procent wody zawiera mleko?

- A. 1% B. 9% C. 90% D. 99%

3. Jeśli powyższe produkty były prawidłowo przechowywane, to w dniu 15 sierpnia 2001 r. można było zjeść

- A. majonez.
B. dżem i majonez.
C. śledzie i majonez.
D. dżem.

Instrukcja obsługi opiekacza kanapek

1. Podłączyć urządzenie do źródła prądu – zapali się czerwona lampka kontrolna sygnalizująca zasilanie.
2. Zamknąć opiekacz i odczekać ok. 5 minut do rozgrzania płyt opiekających.
3. Zapalenie się zielonej lampki kontrolnej oznacza, że płyty są odpowiednio nagrzane i można rozpocząć opiekanie kanapek.
4. Otworzyć urządzenie i umieścić uprzednio przygotowane kanapki w opiekaczu.
5. Zamknąć opiekacz. Opiekanie kanapek trwa 2-3 minuty.
6. Gotowe tosty wyjąć z opiekacza przy użyciu drewnianej łopatk.

4. Podłączenie opiekacza do źródła prądu sygnalizuje

- A. zgaśnięcie zielonej lampki.
- B. zapalenie się zielonej lampki.
- C. zgaśnięcie czerwonej lampki.
- D. zapalenie się czerwonej lampki.

5. Przygotowane kanapki należy włożyć do opiekacza

- A. po upływie 2-3 minut od rozgrzania się płyt opiekających.
- B. przed podłączeniem urządzenia do źródła prądu.
- C. po upływie ok. 5 minut od włączenia opiekacza.
- D. w trakcie rozgrzewania opiekacza.